

Rapportage bureauonderzoek cultuurhistorie

STERKE LEKDIJK

Wijk bij Duurstede - Amerongen



Colofon

Rapportgegevens	
Rapporttitel	Rapportage bureauonderzoek cultuurhistorie
Ondertitel	Dijkversterking Wijk bij Duurstede - Amerongen
DMS nummer:	012539-RAP-22181
Versie:	1.0
Datum:	22 September 2022

Vrijgave:

Verantwoordelijkheid	Functie	Naam
Opgesteld door:	Erfgoed Adviseur Arcadis Nederland B.V.	Dirk Knapen
Gecontroleerd door:	Senior KNA Archeoloog Arcadis Nederland B.V.	Floris van Oosterhout
Vrijgegeven door:	Coordinator planproces	Pauline van Veen
Autorisator Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden	Omgevingsmanager	Margreet van Zee
Vrijgever Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden	Projectmanager	Freek Visser

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

Poldermolen 2
3994 DD Houten

030 634 57 00 T
sterkelekdijk@hdsr.nl E
hdsr.nl/sterkelekdijk W



Documenthistorie:

Versie	Datum	Toelichting
0.1	07-02-2022	Opgesteld door Dirk Knapen
0.5	04-05-2022	Interne review door Floris van Oosterhout en verwerkt door Dirk Knapen
0.6	20-05-2022	Interne review door Frans Kwadijk en verwerkt door Dirk Knapen
0.7	01-06-2022	Versie voor interne review projectteam Wijk bij Duurstede - Amerongen en HDSR
0.8	18-08-2022	Versie voor review Rijkswaterstaat, provincie Utrecht, Gemeente Wijk bij Duurstede, Gemeente Utrechtse Heuvelrug en Natuurorganisaties
1.0	22-09-2022	Versie voor programmteam Sterke Lekdijk en ambtelijke werkgroep

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Aanleiding en context	6
1.2	Doel van het onderzoek	6
1.3	Toekomstige situatie plangebied	6
1.4	Leeswijzer	7
1.5	Administratieve gegevens	8
1.6	Werkwijze en onderzoeksmethode	9
2	Ruimtelijke ontwikkeling	14
2.1	Beknopte landschapsgenese	14
2.2	Historisch landschap	14
2.3	Huidige ruimtelijke opbouw (zie bijlage 1 Kaartmateriaal)	18
3	Inventarisatie karakteristieke cultuurhistorische elementen	21
3.1	Archeologie	21
3.2	Historisch landschap	21
3.3	Gebouwd erfgoed	22
3.4	Natuurlijk erfgoed	23
3.5	Immaterieel erfgoed	24
3.6	Collecties en objecten	24
4	Relevante wetgeving en beleid	26
4.1	Nationaal: Erfgoedwet (2016)	26
4.2	Provinciaal beleid Utrecht	27
4.3	Regionaal beleid	30
4.4	Gemeentelijk beleid	31
4.5	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR)	33

5	Conclusie waarden en ruimtelijke opgave	36
5.1	Aardkundige Waarden	36
5.2	Landschappelijke waarden	36
5.3	Cultuurhistorische waarden	37
5.4	Ruimtelijke opgaven	38
6	Literatuur	39
	Bijlage 1 Kaartmateriaal	40
	Bijlage 2 Inventarisatie monumenten	56

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en context

In het programma Sterke Lekdijk werkt Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR) aan het versterken van de Lekdijk tussen Amerongen en Schoonhoven. De Lekdijk strekt zich uit langs de noordelijke oever van de Lek en Nederrijn van Amerongen tot Schoonhoven over een lengte van 55 kilometer. De dijk is bijna 1000 jaar oud en beschermt een groot deel van Midden- en West-Nederland tegen hoge waterstanden op de Lek en Nederrijn. HDSR heeft de taak om de dijk aan de nieuwe norm van de Waterwet te laten voldoen.

Het programma Sterke Lekdijk is onderdeel van het Hoogwaterbeschermingsprogramma en is verdeeld in zes deelprojecten van oost naar west:

- Wijk bij Duurstede – Amerongen
- Irenesluis – Culumborgse Veer
- Culemborgse Veer – Beatrixsluis
- Jaarsveld – Vreeswijk
- Salmsteke
- Salmsteke – Schoonhoven

Het deelproject Wijk bij Duurstede – Amerongen ligt tussen de rand van de kern Amerongen en de Prinses Irenesluizen bij Wijk bij Duurstede. Het deelproject bestrijkt daarmee elf kilometer aan primaire kering. Het dijktraject tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen voldoet niet aan de in 2017 aangescherpte veiligheidsnormen voor hoogte, piping, macrostabiliteit, microstabiliteit en de grasbekleding binnenwaarts en buitenwaarts. Versterking is daarom noodzakelijk. Op 1 juli 2020 heeft het bestuur van HDSR het voorkeursalternatief vastgesteld

1.2 Doel van het onderzoek

Het cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek voor de dijkversterking Wijk bij Duurstede - Amerongen dient om de huidige waarden in beeld te brengen. Dit is nodig om een effectbeoordeling te kunnen doen in het kader van het ontwikkelen en beoordelen van het Vergunningenontwerp. Het gaat om de 'nulmeting' van de waarden voor landschap en cultuurhistorie (historische geografie, aardkundige waarden en monumenten). Het plangebied is in Figuur 1 weergegeven, maar het gaat ook om effecten op aangrenzende gebieden.

1.3 Toekomstige situatie plangebied

Voor de dijkversterking tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen is een vergunningsontwerp opgesteld in 2022. Dit ontwerp is een veilige, compacte dijk die als vanzelfsprekend in het kenmerkende landschap van het rivierengebied past. Belangrijkste kenmerken zijn:

- Een sterk, compact en eenduidig dijkprofiel.
- Behoud van het waardevolle cultuurlandschap en agrarische bedrijvigheid binnendijs.
- Versterking van buitendijkse biodiversiteit, met behoud van natuur waar al hoge natuurwaarden aanwezig zijn.
- De dijk is goed beheerbaar en biedt mogelijkheid tot inzetten van innovatieve, duurzame en uitbreidbare maatregelen.
- Verbetering van verkeersveiligheid en beleving van het landschap op de kruin van de dijk.

De belangrijkste veiligheidsopgave voor de dijk is piping. Piping houdt in dat door drukverschillen voor en achter de dijk water onder de dijk door kan stromen en achter de dijk weer tevoorschijn komt. Hier ontstaat dan

een wel, een plek waar (kwel-)water uit de grond omhoog komt. Als daarbij zanddeeltjes worden meegenomen is er een kans dat er een kanaal (pipe) onder de dijk ontstaat. Dit kan uiteindelijk leiden tot het verzakken van de dijk.

Het vergunningsalternatief betreft een combinatie van een binnendijkse verticale en buitendijkse horizontale ingrepen. De verticale pipingoplossing betreft het plaatsen van een wand tot een maximale diepte van 20 m -Mv. Hiervoor is een ruimtereservering aangezien de excavatie locatie van deze 20 meter dikke wand nog niet vast staat.

De horizontale buitendijkse ingrepen betreffen klei-ingraving of het aanbrengen van een betonietmat. Daarbij wordt in dit document uitgegaan

van een maximale bodemverstoring van 2 m – Mv aangezien het ontwerp nog niet vaststaat.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 betreft een overzicht van de ruimtelijke ontwikkeling. Daarbij is aandacht voor het ontstaan van het landschap tijdens de laatste ijstijd tot en met de huidige ruimtelijke opbouw. Daaropvolgend omvat hoofdstuk 3 een inventarisatie van de karakteristieke cultuurhistorische elementen. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 de relevante wetgeving en het beleid uiteengezet. Het bureauonderzoek wordt afgerond met een overzicht van de aanwezige waarden. Figuren waarnaar in de tekst verwezen wordt zitten in bijlage 1 achterin dit rapport.

1.5 Administratieve gegevens

Revisie	Omschrijving
Arcadis Projectnummer	30087664
Projectnaam	Sterke Lekdijk Wijk bij Duurstede - Amerongen
Plaats	Wijk bij Duurstede en Amerongen
Gemeente	Wijk bij Duurstede en Utrechtse Heuvelrug
Provincie	Utrecht
Coördinaten (X,Y)	156.170 x 442.561
Oppervlakte plangebied	Ca 190 ha
Uitvoerder	Arcadis Nederland BV
Auteur	Dirk Knapen en Wanda Zijl
Contactpersoon	Dirk Knapen Arcadis Nederland B.V. Dirk.knapen@arcadis.com
Opdrachtgever	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
Bevoegd Gezag	Gemeenten Wijk bij Duurstede en Utrechtse Heuvelrug
Uitvoeringsperiode onderzoek	November – Januari 2021
Beheerder en plaats documentatie	Arcadis Nederland BV, locatie Arnhem

1.6 Werkwijze en onderzoeksmethode

Het detailniveau van de beschrijving van de aanwezige waarden moet voldoende zijn voor het beoordelen van het Vergunningenontwerp (VO). Op basis van de in dit document geïnventariseerde waarden en historische elementen worden de effecten op het landschap en cultuurhistorie in beeld gebracht. Dit bureauonderzoek richt zich op het verkennen van het relevante ruimtelijke beleid, beleidsstukken en kaarten (GIS) om zodoende de gedeelde waarden te kunnen vaststellen.

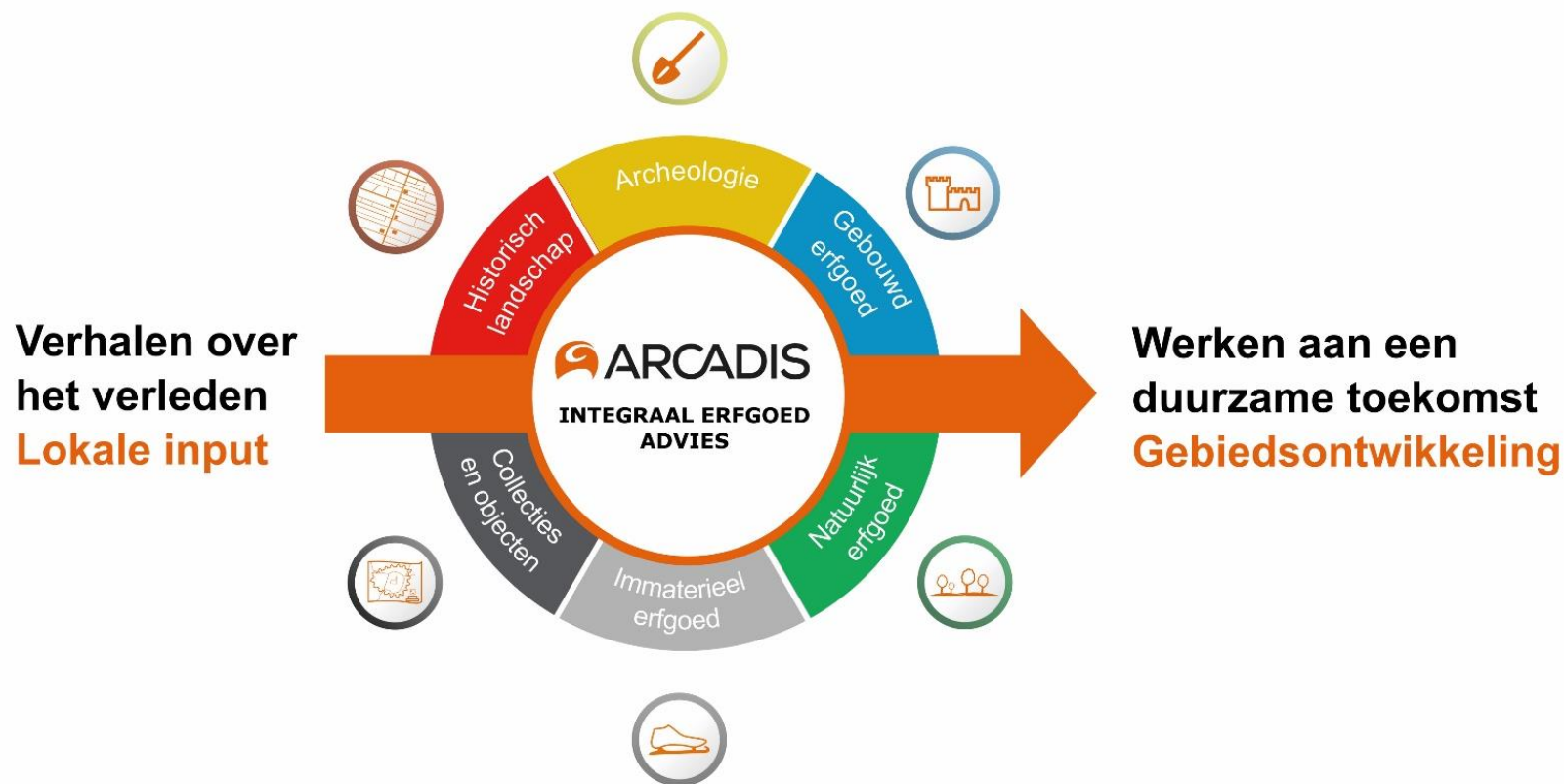
Veel van de waarden zijn ook beschreven in het Kwaliteitskader en Cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek uit 2018 (Van Hemmen en Heunks, 2014 en De Vries, 2018). Het Kwaliteitskader omvat een ruimtelijke visie op de dijkversterking en bevat een uitgebreide typering van de onstaansgeschiedenis en historie van de noordelijke Lekdijk. Het Cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek uit 2018 is uitgevoerd om een beoordeling van kansrijke oplossingen (NKO) en alternatieven te kunnen uitvoeren.

Deze rapportage bouwt voort op het eerder genoemde Kwaliteitskader en Cultuurhistorisch en landchappelijk onderzoek uit de verkenningsfase van dit dijktraject en is een detaillering hiervan. Deze rapportage vormt de basis voor de milieueffectrapportage. Daarbij wordt een onderverdeling gemaakt in deelgebieden op basis van omgevingskenmerken en opgaven. Zo hebben een buitenwaartse of een binnenwaartse dijkversterking duidelijk andere effecten. Ook is de versterkings- en inpassingsopgave bij Wijk bij Duurstede met historische beermuur en de Lek op steenworp afstand heel anders dan die bij Amerongen dat aan een brede uiterwaard ligt. Deze aanpak maakt het beoordelingsproces van de effecten overzichtelijker en gericht op de plaatselijk voorkomende waarden.

In deze rapportage zijn voor het aspect cultuurhistorie de relevante identiteitsbepalende cultuurhistorische patronen en elementen beschreven aan de hand van *De zes pijlers van erfgoed*. Naast dit bureauonderzoek cultuurhistorie is er een monumenteninventarisatie opgesteld (zie Bijlage 2).

De zes pijlers van erfgoed

Arcadis streeft naar een **integrale aanpak van erfgoed**. Erfgoed bevat **zes pijlers**: historisch landschap, gebouwd erfgoed, objecten & collecties, natuurlijk erfgoed, immaterieel erfgoed en archeologie. Deze aspecten vertonen een grote verbondenheid en onderlinge samenhang. Een integrale benadering van deze aspecten heeft een meerwaarde voor het project waarbinnen het wordt uitgevoerd. Het zorgt ervoor dat er een gedegen **inventarisatie** beschikbaar is en dat er een **integrale erfgoedwaardering** kan worden uitgevoerd.



Zes pijlers

Bij de pijler historisch landschap worden de elementen die behoren tot de historische geografie beschreven. Dit zijn cultuurhistorische punten, lijnen en vlakken, zoals cultuurhistorische landschappen, historisch groen, historische paden, sloten, dijken, beplantingen etc. alsook historische zichtlijnen en historische wegen-, verkavelings- en beplantingspatronen etc.

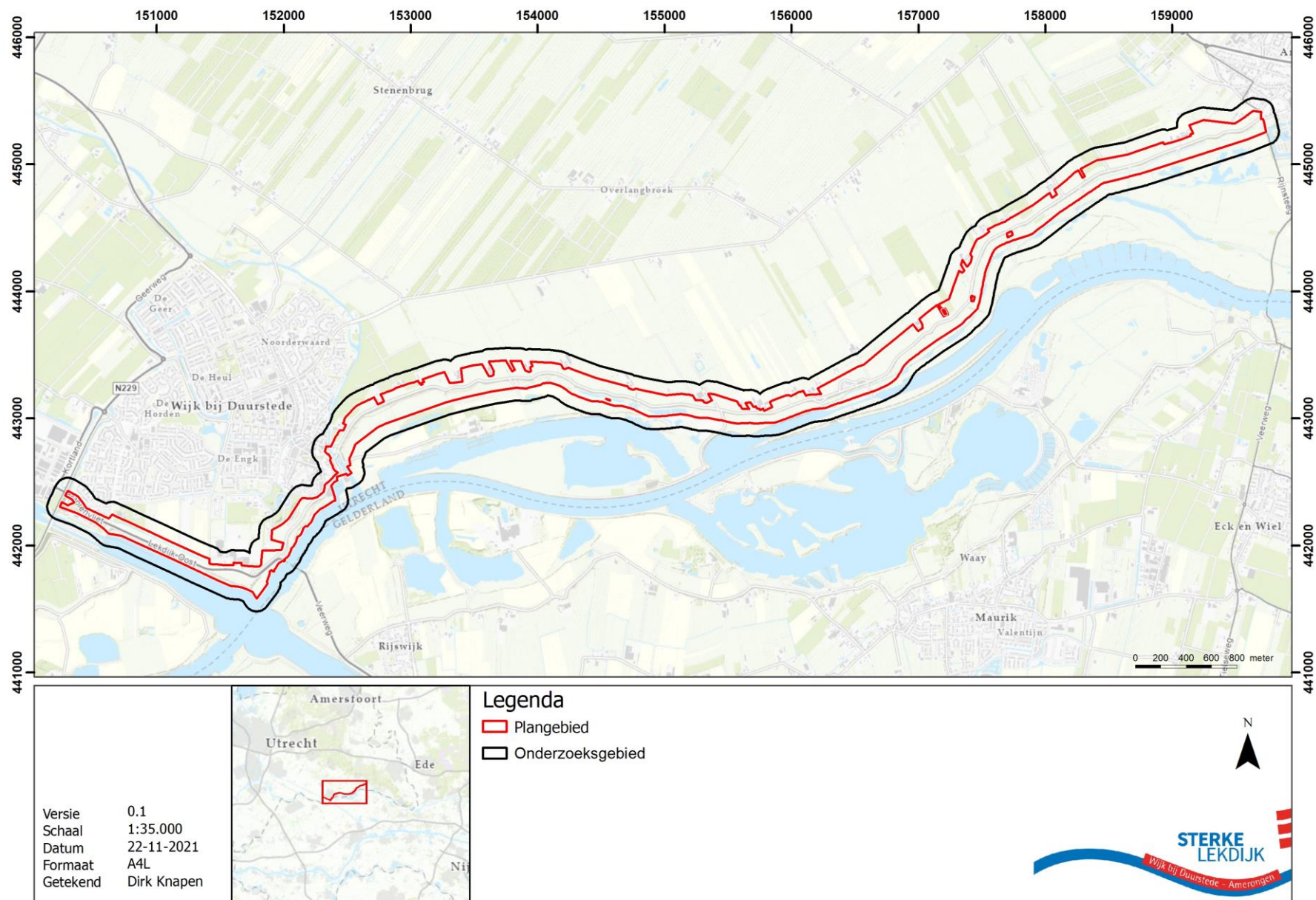
Het gebouwde erfgoed bestaat uit de elementen die behoren tot de historische (steden)bouwkunde. Hieronder vallen beschermde stads- en dorpsgezichten, Rijksmonumenten, en waardevolle bouwkundige objecten (molens, boerderijen, sluizen, etc.) en ensembles (erven, dorpen, linten, landgoederen, etc.). Specifieke informatie over ieder van de monumenten binnen het onderzoeksgebied is terug te vinden in de monumentenrapportage (zie Bijlage 2).

Onder de pijler Objecten en Collecties valt onder andere roerend erfgoed zoals museumcollecties. Dijkpalen of kunstwerken zoals standbeelden in de publieke ruimte behoren hier ook bij.

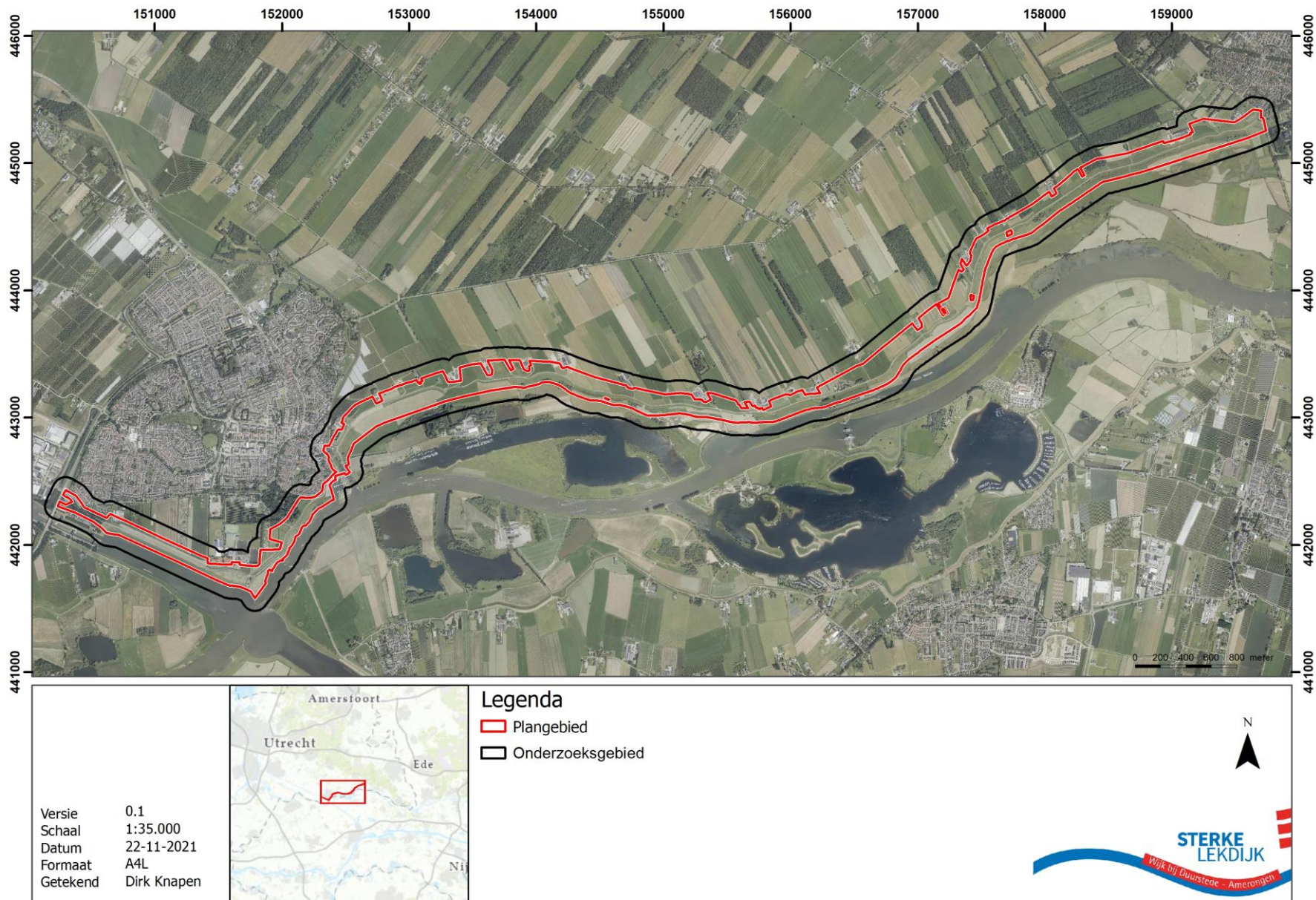
Tot het natuurlijk erfgoed behoren elementen in het landschap die door natuurlijke processen zijn gecreëerd. Ze vormen bijzondere elementen in het landschap zoals bijvoorbeeld een steilrand of een stuwwal. Ook aardkundige waarden vallen onder deze pijler.

Immaterieel erfgoed omvat sociale gewoonten, voorstellingen, rituelen, tradities, uitdrukkingen, bijzondere kennis of vaardigheden. Het betreft levend erfgoed, dat wordt overgedragen van generatie op generatie, belangrijk is voor een gemeenschappelijke identiteit en zo een belangrijke verbinding maakt met de geschiedenis van een plek en de huidige bewoners.

Een van de pijlers van cultueel erfgoed is archeologie. Dit omvat alle in het bodemarchief aanwezige resten van menselijke activiteiten, die wel of niet verstoord zullen gaan worden. Hiervoor is ook een bureauonderzoek archeologie opgesteld (Knapen, 2021).



Figuur 1 Topografische kaart met het plan- en onderzoeksgebied.



Figuur 2 Luchtfoto met het plan- en onderzoeksgebied.

2 Ruimtelijke ontwikkeling

2.1 Beknopte landschapsgenese

Het grootste deel van het plangebied bevindt zich in een rivierdelta. In het uiterste oosten van het plangebied bij Amerongen wordt de stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug geraakt. Deze is ongeveer 75.000 tot 10.000 jaar geleden ontstaan tijdens de laatste ijstijd. Door de wind in samenhang met schaarse begroeiing ontstond er een afwisseling van dekzandruggen en lager gelegen gebieden.

Tijdens het Holocene, ruim 11.700 jaar geleden, is in het westelijk deel van wat nu Nederland is een rivierdelta ontstaan. Met de stijging van de zeespiegel in deze periode begon het westelijk deel van Nederland te vernatten. In perioden van hoge waterstand werd in deze periode door de rivier zand en klei afgezet. De zandige gronden langs de bedding, de oeverwallen werden daardoor steeds verder opgehoogd. Als de rivierbedding zelf hoger dan het achterliggende komgebied kwam te liggen kon de rivier door zijn eigen oeverwallen heen breken en een nieuwe loop vinden.

Dit proces herhaalde zich gedurende duizenden jaren waardoor er een wirwar van elkaar overlappende en snijdende oude stroomstelsels omgeven door omvangrijke komgebieden ontstond. De oude stroomstelsels bestaan uit erosieresten van stroomruggen of stroomgordels van verschillende ouderdom.

Vanaf de 11de – 12de eeuw begint de bedijking van de Lek en de Nederrijn. De Lek overstroomde regelmatig wat leidde tot terugleggingen van de dijk en het ontstaan van meerdere geulen en tussenliggende zandeilanden.

2.2 Historisch landschap

De bedijking van de rivier is vanaf de ongeveer de 11^{de} eeuw aangevangen. Onderhoud, verbetering en versterking van de dijk is vanaf toen een vrijwel continue aangelegenheid. In de periode daarvoor vond de rivier haar eigen weg. De hoofdafvoer richting zee ging via de huidige Kromme Rijn. Dicht langs de hoofdstroom werd zand afgezet (oeverwallen). Verder van de rivier af werd juist klei afgezet in dieper gelegen moerassen of kommen.

Limes

De Kromme Rijn vormde als hoofdstroom van de Rijn tussen ca. 50 en 260 n.Chr. de noordgrens van het Romeinse Rijk; ook wel de *Limes*. Het gebied tussen de Kromme Rijn en de Utrechtse Heuvelrug was een onbegeenbaar moeras/veengebied met daardoorheen enkele verbindingswegen (Structuurvisie, Wijk bij Duurstede, 2020).

De *Limes* omvat onder andere de grensrivier met scheepswrakken in de voormalige bedding, de limesweg op de zuidelijke oevers van de Rijn en de forten (castella) met bijbehorende kampdorpen (vici), grafvelden, wachttorens en waterwerken. De Limes is boven de grond vrijwel nergens zichtbaar. De archeologische resten bevinden zich in de bodem. In het plangebied bevinden zich geen zones van de *Limes* die zijn aangewezen als werelderfgoedgebied.

Bij Wijk bij Duurstede bevond zich een castellum ter plaatse van de Rijs-wijkse Buitenpolder ten zuiden van de huidige Nederrijn.

Dorestad

In de Vroege Middeleeuwen, rond het begin van de zevende eeuw lag langs de westelijke Kromme Rijn oever een nederzetting (Figuur 3). Deze vestingplaats ontwikkelde zich tot de handelsnederzetting Dorestad, een van de belangrijkste doorvoerhavens van Noord-Europa in die tijd. In 863 werd Dorestad grotendeels verwoest tijdens invallen van de Noormannen.

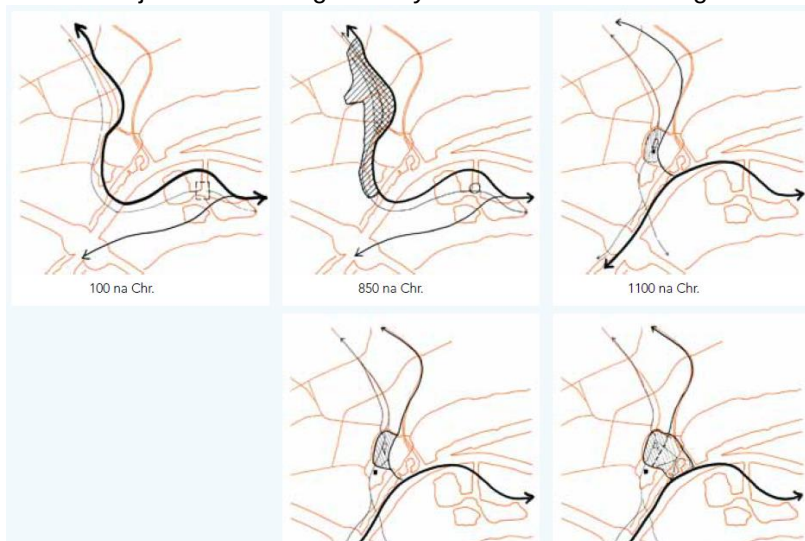
Hierna is de oude stad niet meer herbouwd (Structuurvisie, Wijk bij Duurstede, 2020).

Afdamming Kromme Rijn, Cope-ontginningen

In de loop van de 8^{ste} eeuw begon de loop van de Kromme Rijn naar het oosten te schuiven en dicht te slibben. De lek werd sterker en verlegde zijn loop naar het noorden.

Vanwege de behoefte aan meer landbouwgrond om voedsel te verbouwen voor de snel groeiende bevolking, werd vanuit het bisdom Utrecht het initiatief genomen tot de grootschalige cultivering van de moerasgronden tussen de Rijn en de stuwwal. Om dit plan te laten slagen moest aan de regelmatige overstromingen vanuit de Kromme Rijn en de Lek en Beneden Rijn een einde gemaakt worden.

Daarom werd in 1122 de dichtslibbende Kromme Rijn afgedamd en werd de Lek definitief de hoofdstroom van de Rijn. Vanaf de afdamming van de Kromme Rijn kon het komgebied systematisch worden ontgonnen. Deze



Figuur 3 De loop van de Kromme Rijn en de ligging van nederzettingen tussen 100 en 1350 n.Chr (Structuurvisie, Wijk bij Duurstede, 2020).

cope-ontginning (vaste maten voor kavels; smal en langgerekt) is in het hele gebied herkenbaar aanwezig in de verkavelingsstructuur.

Historische bebouwing

Vanwege de strategische ligging bij de rivier en de Utrechtse Heuvelrug werden (na 1240) op verschillende plaatsen in het gebied verdedigingswerken opgericht. Het huidige Kasteel Amerongen markeert de plek waar Heuvelrug en Nederrijn samenkomen, Kasteel Duurstede ligt op de aftakking van Kromme Rijn en Lek. Na 1650 werden deze hofsteden omgevormd tot buitenplaatsen met formeel aangelegde parken en bospercelen. In de eerste helft van de 19^{de} eeuw werden veel woontorens verbouwd in neogotische stijl (Structuurvisie, Wijk bij Duurstede, 2020).

In de uitgebreide landerijen van de cope-ontginningen werden boerderijen gebouwd aan de ontginningsassen. Ook stichtten grootgrondbezitters (adel) versterkte boerderijen en woontorens. Een aantal daarvan hebben zich later tot kastelen ontwikkeld. Langs de Lekdijk staat een groot aantal historische boerderijen en versterkte huizen (zoals Natewisch en Waayenburg (een zogenaamde stenen kamer) in een lint die hun oorsprong hebben in de periode van ontginning en die weinig zijn aangetast door dijkdoorbraken.

Stadsomwalling Wijk bij Duurstede

Rond 1300 is begonnen met de aanleg van omwallingen waarbij de afgedamde Kromme Rijn onderdeel was van de stadsgracht. Rond 1350 werd de stadsomwalling uitgebreid tot aan de huidige Nederrijn.

Om het water maar ook vijanden tegen te houden is de oorspronkelijke grondkering aan de huidige Nederrijn al in een vroege periode door een beermuur of walmuur vervangen.

Dit is een gemetselde primaire waterkering rond een vestingstad. De muur en omgeving zijn in de loop van de tijd steeds aangepast aan de behoeften van de tijd. Zo zijn diverse poorten verdwenen en het metselwerk vervangen en is de weg voorlangs (buitendijks) gelegd. Het pannenkoekhuis is een overblijfsel van de periode dat men theekoepels op de muur of poorten zette voor het mooie uitzicht op de omgeving. Van grote waarde is dat de loop van de huidige beermuur vrijwel geheel de oorspronkelijk loop volgt en dat in en rond de muur restanten uit alle perioden van ontwikkeling terug te vinden zijn.

Dijktraject

De Noordelijke Rijn- en Lekdijk volgt de oeverwal. Grote veranderingen in het oorspronkelijke traject zijn af te lezen aan het buitendijks liggende 'oudhoevig land'. Deze gronden werden opgegeven om overstromingen tegen te gaan toen de rivier - door bedijking en afdamming vanaf het jaar 1000 - steeds minder ruimte kreeg om het water af te voeren. De dijk werd daartoe teruggelegd (ingelaagd). In de uiterwaarden die zodoende ontstonden, is het oudhoevig land, dat dus oorspronkelijk binnendijks lag, tot op de dag van vandaag te herkennen aan de verkavelingsstructuur.

Het huidige traject van de dijk is al enige eeuwen vrijwel ongewijzigd. Dat is onder meer af te leiden uit het boerderijlint langs de dijk. De afstand van de gebouwen tot de dijk is vrij ruim, wat er op wijst dat de dijk niet of in beperkte mate teruggelegd is. Daarvoor zijn verschillende redenen. Omdat de overstromingen vanuit de Nederrijn en Lek grote gevolgen hadden voor Utrecht en ook andere belangrijke steden in Holland, was er grote bereidheid om te investeren in de verzwaring van de dijk. Het belang van de dijk voor waterveiligheid werd dan ook al rond 1250 onderkend. Een tweede oorzaak is dat vanaf de 15e eeuw tot aan ongeveer 1700 de afvoer van water via de Nederrijn en Lek afnam, waardoor de dijk minder te verduren heeft gekregen. Pas nadat bij Pannerden de afvoer over de Rijntakken meer gereguleerd werd, nam de druk op de dijk weer toe.

Bij Waayestein en bij Borreveld zijn plekken te vinden waar de dijk is doorgebroken, de dijk slingert hier sterker. Regelmatige dijkdoorbraken bleven echter uit vanwege de eerder genoemde grote belangen van de Hollandse steden. Die investeerden in de dijk en de optimalisering van het bovenstroomse riviersysteem.

Dijkonderhoud

De dijk werd door de eeuwen heen verstevigd en verhoogd met graszoden en klei dat in het aanliggende, buitendijkse land werd gewonnen. De huidige natte zones aan de buitenteen van de dijk herinneren hieraan. Deze zones hebben waarschijnlijk over vrijwel de gehele lengte van de dijk gelegen, op plekken waar voldoende afstand tot de rivier aanwezig was. De natte dijkvoet werd ook weer in cultuur gebracht door rabatten op te werpen voor de teelt van geriefhout (grienden), herkenbaar aan de knotwilgen. Het waakhuis bij Borreveld en het peilschaalhuis (relict) bij Amerongen zijn elementen die het dijkonderhoud en de -bewaking door de eeuwen heen zichtbaar maken.

In de jaren '80 van de vorige eeuw is de dijk voor het laatst flink en rigoureus verzwwaard. Dit is duidelijk uitgevoerd vóór het advies van de commissie-Boertien uit 1993. Die commissie stelde vast dat dijkverzwaring op een behoedzame wijze moest plaatsvinden, rekening houdend met onder meer landschap, natuur en cultuurhistorie. In het veld is de verzwaring terug te zien door de afwisselende aanwezigheid van buitenbermen, binnenbermen of de combinatie of afwezigheid van allebei. Waar buitenbermen zijn aangelegd, in de Lunenburgerwaard bij Wijk bij Duurstede, zijn kleinschalige elementen zoals stukjes uitgedijkte landen, en bosschages of moerasen verdwenen.

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Om het westen van Nederland te beschermen tegen aanvallen vanuit het oosten en het zuiden is in de loop van de eeuwen een verdedigingslinie opgebouwd waarbij grote stukken grondgebied onder water konden worden gezet om vijanden tegen te houden. In het begin van de 19e eeuw

werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie aangelegd. Deze bouwde voort op de oude linie, maar werd meer naar het oosten verplaatst. Om het gebied onder water te kunnen zetten is een uitgebreid stelsel van inundatiekanalen en -sluizen aangelegd. De Kromme Rijn werd ingezet om water vanuit de Nederrijn naar de linie toe te voeren. Daarvoor is het inundatiekanaal ten oosten van Wijk bij Duurstede gegraven en in aansluiting daarop een Inundatiesluis in de Lekdijk aangebracht.

Rivier en uiterwaarden

De rivier en de uiterwaarden hebben grote veranderingen ondergaan na de dijkaanleg. De loop van de Nederrijn heeft zich regelmatig verlegd. Voormalige beddingen van de rivier zijn onder meer herkenbaar in strangen en het slotenpatroon. Deze zijn met name in de Bovenpolder bij Amerongen goed herkenbaar, in de 'Hank'.

Voor de waterveiligheid, de verbetering van de afvoer van de rivier en de scheepvaart is aan het eind van de 19de eeuw direct ten oosten van Wijk bij Duurstede een grote meander in de rivier doorgraven (Figuur 15). Dit is ook de periode waarin de rivier steeds meer in een vaste bedding werd gedwongen door normalisering van de loop met kribben (dwarsdammen). De rivier hield zich op deze wijze meer op diepte ten gunste van de scheepvaart en de dijken werden in mindere mate bedreigd door uitschuring in buitenbochten van de rivier. Samen met het aanbrengen van kribben ter bescherming van de kering (beermuur en dijk) van Wijk bij Duurstede is een haven toegevoegd aan het waterfront en is een openluchtzwembad aangelegd. De stoep hiervan is nog zichtbaar.

Een deel van de uiterwaarden werd beschermd door zomerkaden voor akkerbouw en veeteelt in het buitendijkse gebied. Direct aan de rivier stonden vele steenfabrieken die hun klei wonnen in de uiterwaarden. In de loop van de tijd zijn steeds grotere gebieden uitgegraven, ook voor zandwinning en andere grondstoffen. De steenfabriek Lunenburg is hiervan

een overblijfsel. Na afronding van de concessies eind jaren '90 is het terrein van de grondstofwinning omgevormd tot recreatiegebied 'Gravenbol' met jachthaven.

Amsterdam-RijnKanaal

Een flinke verandering in het dijktracé is veroorzaakt door de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal ten westen van Wijk bij Duurstede. Deze verbinding tussen Utrecht en de Lek/Nederrijn is in 1938 geopend (Figuur 16). De dijk is hier vervangen door rechte kades langs het kanaal en de Prinses Irenesluizen.

Tweede Wereldoorlog

De oud-bewoner van boerderij Leuterveld aan de Rijndijk tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen weet nog dat er loopgraven werden gegraven voor de boerderij. Als jongen speelde hij verstoppertje in de loopgraven. Net na de oorlogen zijn de loopgraven weer dichtgemaakt met grond uit de buitendijkse kleiputten.

De precieze locaties van loopgraven tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen is helaas niet te achterhalen op basis van de luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog (RAF aerial photographs).

Gerben Joustra, werkgroeplid van de Archeologische Werkgroep Nederland, vertelt nog zo'n bijzonder verhaal over de pilotenontsnappingsroute, wat gaat over het collectief verzet en redding (immaterieel erfgoed). Onder de naam 'pilotenlijn' of 'pilotenhulp' werden na de Slag om Arnhem in september 1944 piloten via ontsnappingsroutes de rivieren over gesmokkeld. Neergehaalde geallieerde piloten en leden van de paratroopers van de Pegasus landingsbrigade konden dankzij deze route via 'crossings' veilig naar de Betuwe ontkomen.

De route loopt dwars door het gebied. Vanaf de Amerongerwetering werden de piloten via kasteel De Natewisch – waar ook mensen ondergedoken zaten – per veer de Nederrijn overgezet bij boerderij 'Den Duinen', nu

op het Eiland van Maurik. Het veer bij Wijk bij Duurstede kon niet gebruikt worden want deze werd door de Duitsers te veel in de gaten gehouden. De Kriegsmarine zat nota bene op de bovenverdieping van het Veerhuis.

Stuwencomplex Amerongen

Om de waterhuishouding van Nederland beter te regelen en de bevaarbaarheid van de Nederrijn en Lek op orde te houden is er in de naoorlogse periode voor gekozen de Nederrijn en Lek te gaan stuwen. Hiervoor zijn drie complexen van Vizerstuwen en sluizen gebouwd, bij Driel, Amerongen en Hagestein. Daarbij is ook de loop van de rivier aangepast en zijn bypasses gegraven voor de scheepvaart (Figuur 24). Later zijn een waterkrachtcentrale en vispassages toegevoegd aan het complex. De sluizen liggen dicht bij Borreveld. De slingers in de dijk, ontstaan door dijkdoorbraken zijn daar afgesneden en vervangen door een nieuwe dijk, voor het praktisch functioneren van de dijk in samenhang met de sluizen en stuwen. Ook is op deze plek bebouwing en groen toegevoegd voor het bedieningspersoneel.

Bij de sluishuisjes bij de stuw en het sluizencomplex Amerongen, zit een gat in de grond dat leidt naar een ondergrondse atoombunker. Deze schuilkelder dateert uit de periode van de Koude Oorlog in de jaren 1970-1980, toen een wereldwijde atoomoorlog dreigde. In die kelder pasten twaalf personen.

2.3 Huidige ruimtelijke opbouw (zie bijlage 1 Kaartmateriaal)

De ontwikkelingsgeschiedenis verklaart in grote mate het huidige landschappelijke beeld en -structuren en de gebouwde- en landschapselementen. Deze paragraaf beschrijft de ruimtelijke opbouw van het gebied als resultante van de ontwikkeling en het landgebruik.

Dijktraject

De dijk is een dominante structuur in het landschap. De hoge, lange lijn is enerzijds een verbindend element in het gebied die het landschap, de steden en dorpen en bijzondere plekken aaneenrijgt. Anderzijds scheidt de

dijk ruimtelijk gezien de verschillende uiterwaarden juist van de binnendijkse gebieden langs de Langbroekerwatering.

Het hoofdverloop beweegt mee met het verloop van de rivier. Binnen dit verloop is de dijk kronkelig met name bij het Leuterveld-Lunenburgerwaard, het Borreveld en bij Amerongen.

Dijkprofiel

De dijk kent diverse profielen:

- langs het Amsterdam Rijnkanaal, ten oosten van Wijk bij Duurstede, is de dijk recht en heeft deze eenduidige steile taluds. Het water ligt op vaste afstand dicht tegen de dijk. Binnendijs wordt de dijk door een fietspad en bermsloot begrensd. Omdat de dijk volledig recht is behoort deze ruimtelijk bij het kanaal. De aansluiting van de rivierdijk op de 'kanaaldijk' bestaat uit een verdikt en verhoogd plateau;
- tussen de Kanaaldijk en Wijk bij Duurstede ligt de dijk vrijwel direct aan de rivier en gaat deze met een licht steil talud over in het aanliggende gebied;
- de waterkering bij Wijk bij Duurstede bestaat uit een beermuur van baksteen met aan beide zijden een weg (Dijkstraat en Havenweg). De beermuur is circa 8 meter breed en aan de binnendijkse zijde getrap opgebouwd. De muur gaat aan de westzijde en de oostzijde in circa 30 meter geleidelijk over in de dijk;
- een scherpe knip wordt gevormd door de inundatiesluis. Vanaf dit punt tot aan Amerongen is de dijk landelijk en groen. Afwisselend heeft de dijk binnen en/of buitenbermen die flauw aflopen naar de omgeving. Er is geen eenduidige begrenzing van de dijk of berm, het landgebruik is wisselend, zowel binnen- als buitendijs en loopt door tot op de dijk;
- kort voor de bebouwde kom van Amerongen verdwijnt de Lekdijk in de hoger liggende flank van de Utrechtse heuvelrug en de kade rondom Kasteel Amerongen.

Binnendijks Landschap

Het binnendijkse landschap langs het Amsterdam-Rijnkanaal heeft een regelmatige verkavelingsstructuur die grotendeels dwars op de dijk staat. Het gebied is half open en ruimtelijk ingeklemd tussen dijk en stadsrand. Het gebied kenmerkt zich door een divers grondgebruik met fruitteelt, grasland en stadsrandfuncties zoals een manege, volkstuinen en sportvelden.

Langs de Lek domineert het stadsgezicht met Kasteel Duurstede dat volledig binnen een groene omkadering staat. De kasteeltuin fungeert als park.

De oude binnenstad van Wijk bij Duurstede ligt direct achter de beermuur. De beermuur is onderdeel van de openbare ruimte en ruimtelijke structuur van de stad.

Het binnendijkse landschap direct aan de dijk tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen is onderdeel van het gebied 'Langbroekerwetering'. De verkavelingstructuur is hier zeer regelmatig en staat haaks op de dijk tot aan de Ameronger Wetering. Bij Wijk bij Duurstede is er een overgang in de verkavelingstructuur. Hier is deze waaiervormig omdat de Kromme Rijn als ontginningsbasis diende voor de eerste bewoners van het gebied. Pas later volgden de systematische ontginningen. Bij Amerongen verspringt de verkavelingstructuur eveneens en is deze georiënteerd op de Utrechtse Heuvelrug; ook dit zijn oudere structuren. Het gebied is grotendeels agrarisch met fruitteelt en grasland. Hier en daar vullen populierenplantages de kavels en staat er beplanting langs de kavelgrens. Een aantal kavels heeft een natuurfunctie. Aan de dijk staan op ruime afstand van elkaar boerderijen die een regelmatig lint vormen. De bebouwing staat op afstand van de dijk. Het gebied is half open tot open met tussen de boerderijen en opgaande beplanting ruime doorzichten naar het achterland. Opvallend is de dichte beplanting aan de dijk ter hoogte van de toegang tot de stuw. De flank bij Amerongen is een meer verdicht, half open coulisselandschap.

Buitendijks Landschap

Tussen de dijk en het Amsterdam-Rijnkanaal ligt een smalle strook grasland. De oever is beschoeid met een steenbekleding.

Wijk bij Duurstede ligt aan de Nederrijn/Lek. Tussen de dijk en de rivier is een smalle strook aanwezig grasland, losse beplanting en infrastructuur (toegang pont; fietspad). Tegen de oude binnenstad aan ligt de haven met parkeerplaatsen. Beplanting langs het inundatiekanaal zorgt voor beschutting aan de oostzijde.

Tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen liggen vrij brede uiterwaarden. De zone direct aan de dijk is grotendeels open. Alleen in uitgedijkt land aan de dijk staat hier en daar opgaande beplanting, met name bij Amerongen (knotwilgen en Meidoorn(hagen)). Ook langs de toegangsweg naar het stuwencomplex is beplanting aangebracht dicht bij de dijk. Verder van de dijk bevindt zich bebost gebied in de Lunenburgerwaard.

Bebouwing

De uitbreidingswijken van Wijk bij Duurstede liggen op afstand van de dijk. Het historische centrum van deze stad heeft echter een directe (ruimtelijke) relatie met de waterkering. Het waterfront aan de Lek bevat vele historische elementen uit verschillende perioden. De overgang van de dijk naar de beermuur markeert de waarschijnlijke plek van de afdamming van de Kromme Rijn, hier lag ook een inlaat naar de Kromme Rijn. Ten westen daarvan ligt de oude stoep van het zwembad en de veerpont en ten oosten daarvan ligt de haven die nu ruimtelijk verbonden is aan de beermuur. De oostelijke afronding van het waterfront wordt gevormd door de inlaat van het inundatiekanaal.

Buiten de oude binnenstad van Wijk bij Duurstede ligt de bebouwing los en op enige afstand aan de binnentoe van de dijk. Veelal is dat historische bebouwing zoals het Kasteel Duurstede (mogelijk liggen hier nog restanten in of dicht bij de dijk van oude bouwwerken zoals het pesthuis) en boerderijen aan de dijk. Tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen is

sprake van een losse lintbebouwing van boerderijen die op vrij regelmatige afstand van elkaar staan. Afwijkend in dit ritme zijn de rijtjeswoningen bij het Stuwencolplex Amerongen.

Op enkele plaatsen staat losse bebouwing op de dijk, veelal op de buitenkruin. Bij de Prinses Irenesluizen staat een aantal rijtjeswoningen die ruimtelijk en historisch aan de sluizen verbonden zijn.

In de uiterwaarden staat nauwelijks bebouwing, alleen de steenfabriek Lunenburg met bijbehorende bebouwing.

De dijk eindigt in de dorpsrand van Amerongen waar een aantal monumentale boerderijtjes staat. Deze plek wordt echter gedomineerd door het kasteel in de uiterwaarden.

Beleving

Door de hoge ligging van de dijk, en de open zone rondom de dijk is er direct contact met de omgeving en kan het omliggende binnendijkse en buitendijkse gebied goed worden beleefd. Het uitzicht vanaf de dijk bij Wijk bij Duurstede is ruim en open en er is direct contact met het water. Tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen is er, met name over de lengte van de dijk, ruim zicht op het (beschermde) stadgezicht van Wijk bij Duurstede en het (beschermde) dorpsgezicht van Amerongen met de Utrechtse Heuvelrug op de achtergrond.

Het slingerend verloop van de dijk zorgt voor een steeds wisselend blikveld en perspectief op de omgeving. Deze omgeving is gevarieerd in structuur, landgebruik, mate van openheid en ook bebouwing. Veel van de gebouwde elementen en structuren zijn herkenbaar als oud of historisch en geven betekenis en inzicht in de geschiedenis van het gebied. Dominante bakens van het rivierengebied zijn de Vizierstuwen en de Prinses Irenesluizen.

Vanaf de dijk zijn er lange zichtlijnen het achterland (Langbroekerwetering) in. De rivier is niet overal waarneembaar vanaf de dijk, met name door opgaande beplanting bij de Stuw en het recreatiegebied Gravenbol.

3 Inventarisatie karakteristieke cultuurhistorische elementen

3.1 Archeologie

Het onderdeel archeologie is verder uitgewerkt in het bureauonderzoek archeologie (Knapen, 2021). Bij het schrijven van dit document wordt op basis van het bureauonderzoek archeologie een inventariserend verkennend booronderzoek uitgevoerd om onderstaande verwachtingen te toetsen.

De archeologische verwachting binnen het plangebied kan op basis van het bureauonderzoek grotendeels worden verbonden aan de vorming van het rivierengebied in het Holoceen. Vanaf de 11de – 12de eeuw begint de bedijking van de Lek. Aan de Lekdijk zijn huisplaatsen te verwachten.

Bij Wijk bij Duurstede zijn zones met hogere verwachting voornamelijk te koppelen aan de Middeleeuwse oorsprong van deze stad. Daarnaast geldt hier een verwachting op Romeinse vondsten omdat zich hier de grens van het Romeinse Rijk bevond.

Aan de oostelijke zijde van het plangebied wordt de Urechtse Heuvelrug geraakt waarbij dekzand dicht onder het maaiveld verwacht kan worden. Hier kunnen vondsten vanaf de Steentijd worden aangetroffen.

Buitendijks heeft de rivier nog lange tijd veel invloed gehad waardoor de verwachting hier over het algemeen lager is. Er is buitendijks wel op veel locaties een verwachting voor water-gerelateerde resten zoals scheepswrakken en -onderdelen, visuiken, afvalzones, beschoeiingen, kadewerken uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

De Lekdijk zelf met resten van vroegere dijkfases betreft een waardevol bodemarchief voor informatie over de vroegste dijk aanleg, en het onderhoud, herstel en gebruik van de dijk. Deze dijk vormt een karakteristiek archeologisch waardevol element in het landschap.

3.2 Historisch landschap

Op de digitale Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht (CHAT) met het thema Agrarisch Cultuurlandschap zijn de verschillende soorten verkavelingspatronen verbeeld (Figuur 5). Aan de oude loop van de Kromme Rijn zijn de eerste ontginningen uitgevoerd doormiddel van blokverkaveling. Vervolgens en vooral vanaf de afdamming van de Kromme Rijn in 1122 is het komgebied ontgonnen doormiddel van cope-ontginningen. Dit uit zich in de aanwezige strookverkaveling in het gebied.

Ten noorden van het plangebied zijn de Gooyerdijk en de Langbroekerdijk en -wetering te zien. De Langbroekerwetering werd gegraven met dwars daarop kavelsloten om het water af te voeren. Op deze manier kon het uitgestrekte moerassige gebied tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen worden ontgonnen (Figuur 5).

Bij Amerongen is een oude ontginningsbasis/bewoningslint te zien uit ca 1000 n.Chr. met kampverkaveling in het oosten. Dit is de enige zone rondom het plangebied waar zich enkeerdgronden bevinden. Het ontstaan van zwarte enkeerdgronden is het gevolg van het langdurig bemesten van zandgronden door plaggenbemesting. Door de relatief hogere ligging was deze zone al voor de afdamming van de Kromme Rijn te ontwateren.

Op de themakaart Waterbeheersing zijn historische wegen, dijken en kades verbeeld (Figuur 6). De ontginningsbasis bij Amerongen is op deze kaart terug te zien als kade met sloot. Wat opvalt is de oude dijk ten zuiden van de Lunenburgerwaard. Op de historische kaart van Jacob van Deventer uit ca 1560 is deze dijk al zichtbaar (Figuur 10). Tegelijkertijd is dit gebied blauw gekleurd, wat een indicatie vormt dat water veel invloed had

op het gebied. Op de rivierkaart uit 1839 zijn deze dijken ook herkenbaar (Figuur 12). Het verkavelingspatroon van de Lunenburgerwaard te zien op de rivierkaart komt grotendeels overeen met de huidige percelering. Dit oudhoevig land is van waarde vanwege de oude verkavelingsstructuur.

De themakaart Bedrijvigheid Cultuurlandschap laat de locaties van steenfabrieken zien waarbij in het verleden veel klei is gewonnen (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). In de Lunenburgerwaard is in het verleden klei gewonnen. De voormalige steenfabriek met dezelfde naam is hier nog aanwezig. Molen Lek en Rijn, of de Leuterpoort is ook te zien op deze kaart met een bijbehorende molenbiotoop. Binnen deze biotoop gelden beperkingen voor de hoogte van nieuwe bouwwerken. Bij Amerongen raakt de molenbiotoop van molen Maallust het VKA-tracé.

De themakaart Infrastructuur verbeeldt de locaties van historische land- en waterwegen (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Hier zijn ook de locaties van veerovergangen en huizen te zien. Bij Wijk bij Duurstede bevindt zich een veerhuis en veerpont. Direct ten oosten van Wijk bij Duurstede is het inundatiekanaal gegraven en in aansluiting daarop een Inundatiesluis in de Lekdijk aangebracht. Het inundatiekanaal en de sluis zijn onderdeel van de in de 19^{de} eeuw aangelegde Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dit betreft UNESCO werelderfgoed.

Binnen het plangebied bevindt zich ook groen erfgoed. Op de kaart Atlas Historisch Groen met daarop informatie van Bert Maes is te zien waar veldopnames zijn uitgevoerd (Figuur 9). Daarbij zijn verschillende zones gewaardeerd als landschappen met oude boskernen, houtwallen en hegen. Binnen het VKA-tracé bevinden zich ook rabatten voor de teelt van geriefhout (grienden), te herkennen aan de knotwilgen. Veel van de grienden herkenbaar op de rivierkaart uit de 19^{de} eeuw zijn nog aanwezig in het huidige landschap (Figuur 11 en Figuur 12).

Het rijk beschermt ook groen erfgoed. Daaronder vallen de buitenplaatsen Kasteel Amerongen en Kasteel Duurstede. Het gaat daarbij om de samenhang tussen het groen en de gebouwen en de historische betekenis van de buitenplaatsen voor de ontwikkeling van het gebied. Deze locaties zijn ook te zien op de CHAT themakaart Kastelen en Buitenplaatsen (Figuur 13).

Een bijzondere locatie vormt een restant van een spoor over de Lekdijk bij de Lunenburgerwaard. Mogelijk kan deze locatie worden verbonden aan de activiteiten van steenfabriek de Lunenburg. Het is bekend dat er voor het winnen van klei excavateurs (ontgravingsmachines) over sporen reden. Aan de andere zijde van de Lekdijk bevindt zich ook een verhoging in het landschap waar het spoor verder gelopen zou kunnen hebben. De functie en loop van dit spoor blijft onduidelijk. Hier overlapt het historisch landschap met archeologie.

Tot slot zijn er in het dijktracé wielen te herkennen. Dit zijn dijkdoorbraken die in de omleggingen van de dijk te herkennen zijn. De dijkdoorbraken bij Borreveld zijn tegenwoordig het best te herkennen.

3.3 Gebouwd erfgoed

In Wijk bij Duurstede en Amerongen en langs de dijk zijn diverse rijks- en gemeentelijke (gebouwde) monumenten aanwezig (Figuur 14). Niet alle gebouwde monumenten staan onder directe invloedssfeer van de dijkversterking maar kunnen mogelijk wel worden beïnvloed. Het gebouwd erfgoed wordt uitgebreider beschreven in de Monumenteninventarisatie (zie Bijlage 2).

Een groot aantal monumenten (rijks en gemeentelijk) bevindt zich in de oude binnenstad van Wijk bij Duurstede. Rondom de dijk staan onder meer het Kasteel Duurstede, de walmuur/beermuur, de korenmolen 'Rijn en Lek' en het Veerhuis. Aan de oostzijde ligt de inlaatsluis (Acces Kromme Rijn, Nieuwe Hollandse Waterlinie) in de dijk. Langs de dijk staat

een aantal beschermde boerderijen (onder meer Eerste Veertig Gaarden en De Ark), en voormalige woontoren/buitenplaats Natewisch en Waayestein (stenen kamer). Binnen Amerongen op de aansluiting met de dijk staat een aantal monumentale huizen (zoals het Drostehuis) en boerderijen en het Kasteel Amerongen met onder meer de Oranjerie.

Beschermde stadgezicht Wijk bij Duurstede

Een beschermd stads- of dorpsgezicht is een landelijke erkenning van cultuurhistorische waarde van een gebied. De binnenstad van Wijk bij Duurstede is aangewezen als beschermd Stadsgezicht. Daarin worden onder meer de historische samenhang, de percellering en de karakteristieke elementen beschermd, maar ook het 'stadssilhouet' en het aanzicht. Bij ruimtelijke ingrepen moeten nieuwe ontwikkelingen zorgvuldig op bestaande kwaliteiten worden afgestemd.

Beschermde dorpsgezicht Amerongen

Het aanzicht van de kern Amerongen behoort tot het beschermd dorpsgezicht. Zoals ook geldt voor het beschermd stadsgezicht Wijk bij Duurstede houdt dat in dat een zone om de kern beschermd wordt en gevrijwaard moet blijven van opgaande beplanting en bebouwing. Daarmee kan het zicht op de kern worden beschermd.

Rijksbeschermde Buitenplaatsen (Figuur 13)

Het rijk beschermt ook groen erfgoed. Daaronder vallen de buitenplaatsen Kasteel Amerongen en Kasteel Duurstede. Het gaat daarbij om de samenhang tussen het groen en de gebouwen en de historische betekenis van de buitenplaatsen voor de ontwikkeling van het gebied.

UNESCO Nieuwe Hollandse Waterlinie

Op de CHAT themakaart Militair erfgoed is te zien dat het toevoerkanaal, de kwelkom en de inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede onderdeel zijn van het kerngebied UNESCO Nieuwe Hollandse Waterlinie (Figuur 15).

Voor deze locatie is een *Heritage Impact Assessment* opgesteld (Timmermans, 2022). De inventarisatie van gebouwd erfgoed wordt verder uitgewerkt in het document *Monumentinventarisatie* (zie Bijlage 2).

3.4 Natuurlijk erfgoed

De provincie Utrecht heeft aardkundige waarden aangewezen die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van een gebied (Figuur 16). De Amerongse Bovenpolder-West en de Kromme Rijn Cothen-Wijk bij Duurstede liggen in de invloedssfeer van de dijkversterking.

Oeverwallen en/of oude rivierbeddingen Amerongse Bovenpolder west

De Amerongse Bovenpolder is een uiterwaard met een prachtig voorbeeld van een oude rivierbedding met oeverwallen van de Nederrijn. Het zeldzame contact tussen een landschap gevormd door ijs en een rivierenlandschap zorgt ervoor dat dit aardkundig een zeer waardevol gebied is.

Beheeropties (Provincie Utrecht, 2020):

'Het beheer van de uiterwaard moet gericht zijn op het behoud van de zichtbaarheid van het reliëf in het landschap. De ecologische waarde van stroomruggen wordt gevormd door de aanwezigheid van het reliëf. Het is belangrijk dat groot- en kleinschalige vergravingen van stroomruggen voorkomen worden. De oeverwallen kunnen zichtbaar blijven door het gebied als grasland in gebruik te houden. Het aanplanten van meidoornhagen loodrecht op de ruggen accentueert het reliëf. Extensief graslandbeheer (maaien en begrazen) kan ook de aanwezigheid van de oeverwallen vergroten, doordat vegetatieverschillen het reliëf beter tot uiting laten komen. Bij ingrepen in het landschap met stroomruggen moet in elk geval het zicht op de langgerekte vorm zichtbaar blijven.'

Oeverwallen en/of oude rivierbeddingen van de Kromme Rijn

Het gebied Kromme Rijn Cothen-Wijk bij Duurstede met aardkundige waarden betreft een rivierkleigebied met oeverwallen en oude rivierbeddingen. De aardkundige waarde is hoog omdat deze elementen nog zo goed herkenbaar zijn in het landschap. De rivierbedding is nog steeds erg breed waardoor goed voor te stellen is dat hier vroeger een belangrijke loop van de Rijn stroomde.

Beheeropties (Provincie Utrecht, 2020):

‘De ecologische waarde van stroomruggen wordt gevormd door de aanwezigheid van het reliëf. Het zijn relatief hoge, droge en voedselarme plaatsen in vergelijking met de naastgelegen komgronden. Op grote stroomruggen bestond de oorspronkelijke begroeiing uit loofbossen. Stroomruggen kunnen beheerd worden door ze planologisch te beschermen. Het is belangrijk dat groot- en kleinschalige vergravingen van stroomruggen voorkomen worden, dit is een taak van provincies en gemeenten. Om de zichtbaarheid van de stroomruggen te vergroten kan men op stroomruggen die landbouwkundig in gebruik zijn hoogstamboomgaarden en het oude blokvormige verkavelingspatroon terugbrengen. Men herstelt in dat geval de relatie tussen het aardkundig object en het historische landgebruik. Stroomruggen zijn relatief grote aardkundige landschapselementen, waardoor uitbreiding van hoogstamboomgaarden en herstel van verkavelingspatronen bij voorkeur over relatief grote oppervlakken moet plaatsvinden. Bij ingrepen in het landschap met stroomruggen moet in elk geval het zicht op de langgerekte vorm zichtbaar blijven.’

3.5 Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed omvat levend erfgoed, het zijn de sociale praktijken die vandaag de dag nog worden uitgevoerd. Deze praktijken zijn overgedragen van generatie op generatie en zijn belangrijk voor een gemeenschappelijke identiteit. Ze vormen een belangrijke verbinding met de geschiedenis van een plek en de huidige bewoners. Het zijn de gemeenschappen of groepen mensen die verbonden zijn aan de sociale praktijken

en/of hier actief mee bezig zijn die sociale praktijken tot immaterieel erfgoed kunnen benoemen.

Aanleg onderhoud en bescherming van de dijk

Het onderhoud van de dijk vormt een verhaal over gewoontes en tradities. Het oudst bekende geschreven document getuigend van het beheer dateert uit 1323. Deze dijkbrief is opgesteld door Jan van Diest in 1323. Dijkrechten werden vastgelegd doormiddel van dijkbrieven. Tegenwoordig beheert Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden de dijk. Aanleg, onderhoud en bescherming van de dijk was een collectief gebeuren. “Vroeger waren de mensen die aan de dijk woonden zelf verantwoordelijk voor het onderhoud” vertelt streekhistoricus en geograaf Ad van Bommel. De plicht tot onderhoud (dijkplicht) lag dus bij de gronden aan de dijk. Deze gronden werden in ‘hoefslagen’ (dijkvakken) verdeeld. De lengte van een dijkvak werd bepaald door de hoeveelheid grond die de betreffende eigenaar in de polder bezat.

Het waterschap voerde in het verleden dijschouwen uit waarbij gecontroleerd werd of de dijkplichtigen de dijk goed onderhouden hadden. De dijschouw wordt nog altijd uitgevoerd. Daarbij horen ook een schouwdiner en het drinken uit de Hensbeker. Ook het tekenen van het gastenboek uit 1870 hoort bij dit immaterieel erfgoed.

Werken in de uiterwaarden

Over het werken in de uiterwaarden bestaan vele verhalen. De arbeiders van de steenfabrieken de Roodvoet en de Lunenburgerwaard namen bijvoorbeeld iedere dag dezelfde route om in de uiterwaarden bij de steenfabrieken te komen.

3.6 Collecties en objecten

Naast en op de Lekdijk bevinden zich verschillende objecten die verwijzen naar het verleden van deze plek. Op de dijk betreffen het voornamelijk verschillende soorten palen waarmee de dijk werd onderverdeeld in vakken.

Bij Wijk bij Duurstede bevindt zich ook een hekwerk bestaande uit oude trein- of tramrails.

Verhoefslagingspalen

Op de dijk stonden in het verleden dijkpalen, deze gaven aan wie welk stuk dijk moest onderhouden volgens de verhoefslagings. Mensen die aan de dijk woonden waren zelf verantwoordelijk voor het onderhoud. Daarom worden deze palen ook wel verhoefslagingspalen genoemd.

Deze methode van dijkonderhoud gaat terug naar de Middeleeuwen waar een hoeve een oppervlaktemaat was. De eerste verhoefslagingspalen werden in hout uitgevoerd. De verhoefslagingspalen die nu nog op sommige locaties op de dijk staan dateren uit het begin van de 19^{de} eeuw. Toen lieten hoogheemraadschappen blauwe hardstenen palen plaatsen voorzien van een ingebeiteld nummer van de dijkslag.

Dijkpaal 1716 en Dijkpaal 1796

Dijkpaal 1716 dateert vermoedelijk uit 1843. Op deze locatie is in 1716 een eerste dijkpaal geplaatst om het begin van de Lekdijk te markeren.

Op dijkpaal 1796 is het wapen van Hoogheemraadschap Lekdijk Bovendams te zien. Deze dijkpaal is geplaatst in 1769 en stond tot 1842 op de locatie van dijkpaal 1716 om het begin van de Lekdijk te markeren.

Hekwerk bestaande uit tramrails

Tussen Wijk bij Duurstede, Langbroek en Doorn reed tussen 1885 en 1931 een stoomtram. De originele tramrails zijn in als heiningpalen gebruikt langs de dijk bij de inundatiesluis. Aan de dijkstraat achter de Beermuur bevond zich het Kopstation, hier keerde de machinist de locomotief (ook wel driehoeken genoemd). Daarvoor bevindt zich achter de Beermuur een driehoek bestaande uit tramrails met een rechtopstaande rails en een informatiebord.

Grenspaal tussen Amerongen en Wijk bij Duurstede

In 1765 wordt door dijkmeester De Ridder van het Hoogheemraadschap Lekdijk Bovendams gesproken over het plaatsen van een hardstenen grenspaal.

4 Relevante wetgeving en beleid

Wetgeving en beleid op het gebied van landschap en cultuurhistorie zijn ingedeeld naar overheidsniveau. Wetgeving en beleid van de overheden wordt in de navolgende paragrafen toegelicht, gericht op de toegekende kwaliteiten en ruimtelijke opgaven toegespitst op het plangebied.

4.1 Nationaal: Erfgoedwet (2016)

Sinds 1 juli 2016 geldt de nieuwe Erfgoedwet. Deze wet harmoniseert de bestaande wet- en regelgeving omtrent roerend en onroerend erfgoed en vormt één integrale Erfgoedwet voor het beheer en behoud van cultureel erfgoed. Voor cultuurhistorische waarden gelden harde voorwaarden en is overleg met en advies van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) vereist.

Beschermde stads- en dorpsgezichten

Onder de Erfgoedwet vallen ook beschermde stads- en dorpsgezichten, en rijksbeschermd buitenplaatsen waarin duidelijke ruimtelijke en landschappelijke componenten zitten. De aangezichten en de structuren van Wijk bij Duurstede en Amerongen zijn aangewezen als (respectievelijk) beschermd stads- en dorpsgezicht.

Gebouwde monumenten

In Wijk bij Duurstede en Amerongen en langs de dijk zijn diverse rijks- en gemeentelijke (gebouwde) monumenten aanwezig. Niet alle staan onder directe invloed van de dijkversterking maar kunnen mogelijk wel worden beïnvloed.

Rijksbeschermd Buitenplaatsen

Het rijk beschermt ook groen erfgoed. Daaronder vallen de buitenplaatsen Kasteel Amerongen en Kasteel Duurstede. Het gaat daarbij om de samenhang tussen het groen en de gebouwen en de historische betekenis van de buitenplaatsen voor de ontwikkeling van het gebied.

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Het toevoerkanaal, de kwelkom en de inlaatsluis van de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede zijn onderdeel van het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies.

“De Hollandse Waterlinies zijn nog steeds een coherent, door de mens gemaakt landschap. Een helder gedefinieerd landschap, waarin de mens natuurlijke elementen zoals land en water heeft geannexeerd in een gebouwd systeem van civiele werken. Het militaire gebruik is beëindigd, maar de landschappelijke en gebouwde attributen zijn nog aanwezig. Het overgrote deel van de forten en militaire bouwwerken is bewaard gebleven in hun oorspronkelijke ontwerp en specificaties. De Outstanding Universal Value komt tot uiting in:

- de authenticiteit van het ontwerp (de typologie van forten, sluizen, batterijen en verdedigingswallen),
- het specifieke gebruik van bouwmaterialen (baksteen, ongewapend én gewapend beton),
- het vakmanschap (uiterst secure bouw, blijkens de toestand van de constructies en hun volmaaktheid) en
- de werken in hun setting (als een onderling verbonden militair functioneel systeem in het aangelegde landschap van polders en de gebouwde omgeving).

Voor het toevoerkanaal, de kwelkom en de inlaatsluis van de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede wordt een *Heritage Impact Assessment* opgesteld om het effect van de ingrepen op de *Outstanding Universal Values* te beoordelen (Timmermans, 2022).

Limes

Sinds 27 juli 2021 heeft de Neder-Germaanse Limes de status van UNESCO werelderfgoed. De Limes betrof ca 2000 jaar geleden de noordgrens van het Romeinse Rijk. Langs deze grens zijn forten (castella) en wachttorens gebouwd. Ook werden er wegen en dammen aangelegd.

De Limes is bovengronds vrijwel nergens zichtbaar. De archeologische resten liggen verborgen in de bodem. Doormiddel van archeologisch onderzoek wordt de archeologische verwachting gerelateerd aan de Romeinse Limes verder in kaart gebracht. Specifieke bekende vindplaatsen zijn beschermd, maar die komen in het onderzoeksgebied niet voor

4.2 Provinciaal beleid Utrecht

4.2.1 Omgevingsvisie Provincie Utrecht

Sinds 1 april 2021 is de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie vervangen door de Omgevingsvisie en Interim Omgevingsverordening. De omgevingsvisie is juridisch vastgelegd in de Interim Omgevingsverordening. Deze verordening wordt omgezet naar de Omgevingsverordening als de Omgevingswet in werking treedt.

In de Omgevingsvisie wordt onderscheid gemaakt in vijf karakteristieke landschappen te noemen Landschap Eemland, Landschap Gelderse Vallei, Landschap Groene Hart, Landschap Rivierengebied en Landschap Utrechtse Heuvelrug. Deze staan weergegeven op de themakaart Levend landschap, erfgoed en cultuur. Daarop staan ook aardkundige waarden verbeeld.

Het plangebied bevindt zich in het karakteristieke Landschap Rivierengebied. Dit landschap heeft de volgende kernwaliteiten:

- Het schaalcontrast van zeer open naar besloten
- het samenhangend stelsel van rivier - uiterwaard - oeverwal – kom
- het samenhangend stelsel van hoge stuwwal - flank – kwelzone - oeverwal – rivier
- en de Langbroekerwetering en de Kromme Rijn als vesting en vestiging.

Door de vijf karakteristieke landschappen heen bevinden zich verschillende accenten. Het plangebied raakt op de kaart van de omgevingsvisie de accenten, historische buitenplaatszones, militair erfgoed, historische infrastructuur en archeologisch waardevolle zones.

Aardkundige waarden

De provincie heeft aardkundige waarden aangewezen. Deze vertellen iets over de natuurlijke ontstaanswijze van een gebied. De Amerongse Bovenpolder-West en de Kromme Rijn Cothen-Wijk, bij Duurstede, liggen in de invloedssfeer van de dijkversterking. In deze gebieden ligt een oeverwal en/of oude rivierbedding.

4.2.2 De Cultuurhistorische Hoofdstructuur Provincie Utrecht

De 'cultuurhistorische hoofdstructuur' betreft een inventarisatie van cultuurhistorische waarden van de provincie Utrecht. Door het volgen van het 'behoud door ontwikkeling'-principe zijn ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk. Kleine aantastingen van waarden kunnen in sommige gevallen acceptabel zijn als tegelijk op structuurniveau de cultuurhistorische waarden worden versterkt, bijvoorbeeld door het herstel van verkavelingen of het openmaken van zichtlijnen.

Binnen de cultuurhistorische hoofdstructuur heeft de provincie Utrecht vijf thema's geselecteerd: historische buitenplaatsenzones, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap, archeologie en historische infrastructuur. De cultuurhistorische waarden staan in de digitale cultuurhistorische atlas van de Provincie Utrecht. Niet het gehele plangebied maakt onderdeel uit van deze structuur.

Voor de dijkversterking zijn de volgende locaties belangrijk:

- Historische buitenplaatsenzones: Kasteel Duurstede, met Boerderij Wildekamp en zichtlijnen, de buitenplaats Amerongen met zichtlijnen en de oren Natewisch;
- Nieuwe Hollandse Waterlinie, militair erfgoed: Het toevoerkanaal en acces, met inlaatsluis en kwelkom naar de Kromme Rijn;
- Agrarisch cultuurlandschap: Zowel de binnen- als buitendijkse verkelingsstructuren;
- Historische infrastructuur: Het dijk- en wegtracé.

Het behouden van openheid in het gebied is belangrijk om de zichtlijnen naar torens, en ander historische hoge elementen, dorpen en steden te behouden.

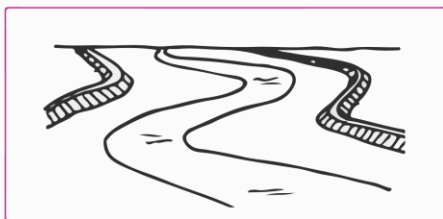
In Wijk bij Duurstede valt molenbiotoop Rijn en Lek binnen het tracé. Bij de molenbiotoop gaat het om het bewaken van de functie als werktuig van de in dit gebied voorkomende windmolen, onder andere gelet op de windvang en de waarde van deze molen als landschapsbepalend element.

4.2.3 Kwaliteitsgids voor de Utrechtse Landschappen

De Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen van de provincie vormt een uitwerking van het beleid voor het landschap. Daarin wordt de gewenste ontwikkelingsrichting concreet gemaakt. De Kwaliteitsgids gaat dieper in op de kernkwaliteiten van het landschap van Utrecht en geeft handvatten hoe hiermee om te gaan. De Kwaliteitsgids wordt als richtsnoer en inspiratiebron gebruikt door professionals die werkzaam zijn in het landschap om plannen en projecten verder te helpen. Bij ontwikkelingen vraagt de provincie hiervan gebruik te maken. De opgave van de dijkversterking speelt zich af binnen het deelgebied Nederrijn-Lek. De kwaliteiten van dit deelgebied zijn onderverdeeld in vijf thema's (Figuur 4), ruggengraat, landgebruik, bijzondere bebouwing, reguliere bebouwing en dwarsrelaties.

RUGGENGRAAT

brede meanderende rivier met op afstand parallel lopende hoge grasdijken



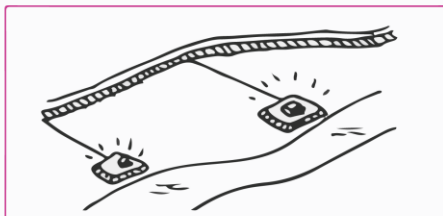
LANDGEBRUIK

buitendijks een combinatie van grasland en natuurontwikkeling, binnendijks grasland, akkers en boomgaarden



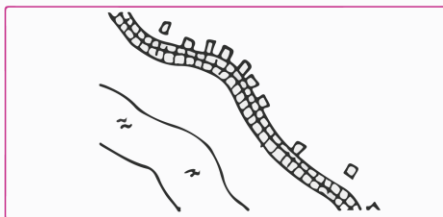
BIJZONDERE BEBOUWING

veerhuizen en steenfabrieken op terpen langs de rivier



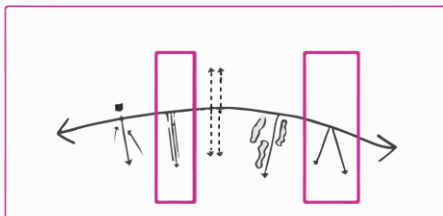
REGULIERE BEBOUWING

open lint van boerderijen aan de binnenzijde onder aan de dijk en langs de stuwwal-rand



DWARSRELATIES

dwarswegen en panorama's vanaf de dijk



Figuur 4 ruimtelijke kwaliteiten rivierengebied (Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen, Gebiedskatern Rivierengebied, provincie Utrecht, Juli 2011).

Voor de aansluiting van de deelgebieden Nederrijn-Lek en Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede wordt aandacht gevraagd:

- de plek waar Kromme Rijn en Lek splitsen is nu nauwelijks beleefbaar en vraagt om ruimtelijke uitwerking;
- het voor Utrechtse begrippen unieke rivierfront biedt veel kansen om de geschiedenis van Dorestad als machtige handelsstad aan de Kromme Rijn te tonen. Deze mogelijkheden moeten worden benut, zowel bij ontwerp-opgaven als in educatie en communicatie;
- het eeuwenlange beheersen van de rivier door de mens met dijken, vergraven rivierstromen en grootschalige civiele werken als resultaat. Deze 'werken' moeten in stand worden gehouden en getoond worden. De kruising van Lek en Amsterdam-Rijnkanaal is hierbij een voorbeeld van de hedendaagse handel over het water.

Belangrijke kernkwaliteiten van het deelgebied Kromme Rijn voor het raakpunt met de Lek zijn:

- Kromme Rijn is een onbedijkte rivier;
- Kromme Rijn is door lage begroeiing zichtbaar;
- Jaagpad langs de Kromme Rijn;
- dorpen/steden liggen op één oever van de Kromme Rijn, gaan er niet overheen;
- kastelen en landgoederen langs de Kromme Rijn, veelal buiten het dorp.

De volgende ontwikkelprincipes zijn gegeven om een dijkversterkingsopgave goed in te passen:

- dijkverbreding houdt afstand tot boerderij lint;
- erven groeien naar zij- en achterkant, houden afstand tot de dijk en tot elkaar;
- dijkzone intiemer maken door binnendijks te beplanten en zo contrast met openheid te vergroten;
- bij binnendijkse natuurontwikkeling blijft verkaveling zichtbaar;

- natuur is gebaseerd op de karakteristieken van het cultuurlandschap (b.v. geen kunstmatige heuvels in de uiterwaarden;
- buitendijkse natuurontwikkeling gebaseerd op de karakteristiek van rivierdynamiek;
- max. 5% opgaande beplanting in de uiterwaarden zodat dit het zicht op de stuwwal niet blokkeert;
- maximaal 5% opgaande beplanting in de uiterwaarden in verband met doorstroomprofiel;
- in het buitendijkse gebied is de mens te gast;
- nieuwe recreatieve functies koppelen aan steenfabrieken en/of veerhuizen;
- ontwikkelen naar de rivierdynamiek in de richting van de rivier buitendijks (parallel) en in de richting van de ontginningen (haaks op de dijk) binnendijks;
- met minimale ingrepen recreatief toegankelijk maken van landschap: plank over een sloot / opstap over afrastering.

4.3 Regionaal beleid

4.3.1 Landschapsonwikkelingsplan Kromme Rijngebied+ (2007)

Voor het buitengebied van de gemeenten Zeist, Wijk bij Duurstede, Bunnik, De Bilt, Houten en Utrechtse Heuvelrug is een landschapsonwikkelingsplan opgesteld. Dit plan ziet toe op de landschappelijke kwaliteiten van het buitengebied en de gemeenten.

Doel van het Landschapsonwikkelingsplan (LOP) is het behouden, versterken en het ontwikkelen van de landschappelijke kwaliteiten en samenhang in haar plangebied. Specifieke doelstellingen van het LOP zijn:

- waarborgen van het cultureel erfgoed en een goede leefomgeving voor de toekomstige generaties door functies op een adequate wijze te situeren en vorm te geven;
- versterken van de identiteit en leefbaarheid van het landschap;

- stimuleren van de betrokkenheid (inhoudelijk en/of financieel) van de burger bij de kwaliteit van het landschap en de leefomgeving en stimuleren van lokale en regionale initiatieven voor verbetering van het landschap.

Vormen van een helder referentiekader vanuit landschapskwaliteit voor beoordeling van en advisering bij nieuwe ontwikkelingen.

De visie van het LOP bestaat uit een landschaps- en een natuurvisie. De landschapsvisie gaat in op de gewenste ontwikkeling van de identiteit van de verschillende landschapstypen, de historische patronen, de groenstructuren en de ruimtelijke kwaliteiten die karakteristiek zijn. Ze is gebaseerd op en vormt een uitwerking van vastgesteld beleid op diverse niveaus. Het plangebied van het LOP is verdeeld in een aantal deelgebieden met eigen ruimtelijke kwaliteiten waaronder:

Zuidflank Heuvelrug

- De zuidflank is eveneens befaamd om de Stichtse Lustwarande, een reeks van kastelen, buitens en landgoederen die zich tussen het eind van de 18e eeuw en het begin van de 20e eeuw ontwikkeld heeft langs de eeuwenoude weg Utrecht-Arnhem. Vanuit deze kastelen en buitens zijn vele kenmerkende structuren in het landschap ontstaan, zoals zichtlijnen, lanen en ook grote ontginningen.

Coulissenlandschap Langbroek

- Zeer heldere landschappelijke opbouw met slagenverkaveling, afwisselende langgerechte bossen en weiden en bebouwingslinten langs weteningen.
- Reeks van Middeleeuwse ridderhofsteden en kastelen.
- Kwelgebied vanuit de heuvelrug.
- Plaatselijk bijzondere natte natuurgebieden.

Uiterwaarden Nederrijn en Lek

- Bovenregionale structuur met veel dynamiek en ruimte.
- Dijk als herkenbare doorgaande lijn in het landschap.

- Er vindt een omvorming plaats van agrarisch gebruik naar dynamische riviernatuur.
- Ten zuiden van Amerongen waardevolle hooilanden en meidoornstruwelen.

Nieuwe ontwikkelingen moeten aan de kernkwaliteiten getoetst worden.

4.3.2 Beeldkwaliteitsplan Kromme Rijngebied+ (juli 2010)

Aansluitend op het LOP is een beeldkwaliteitsplan gemaakt. Hierin wordt nader ingegaan op de gewenste beeldkwaliteit van het buitengebied. Voor de dijkversterking Wijk bij Duurstede - Amerongen zijn onder meer de volgende uitgangspunten van belang voor de dijkversterkingsopgave:

- dijk als herkenbare doorgaande lijn met, bovenop naar beide zijden een weids uitzicht;
- weg op dijk heeft een open profiel en is landelijk, rustig en sober, gebruik zo min mogelijk markeringen en kleuren op de weg; binnendijs grote vrijliggende historische boerderijen en erven;
- buitendijs bovenregionaal dynamisch en ecologisch riviersysteem;
- cultuurhistorische geschiedenis en waarden (verkaveling, landschapselementen, steenfabrieken en reliëf);
- het Amsterdam-Rijnkanaal dient herkenbaar te blijven aan de hoge populieren- en essenbeplanting en markante bruggen. Zij kan meer als functionele lijn ontwikkeld worden door de aanleg van doorgaande fietspaden en recreatieve uitkijk- en rustpunten.

4.4 Gemeentelijk beleid

De gemeenten Wijk bij Duurstede en Utrechtse Heuvelrug regelen het ruimtelijk beleid in hun structuurvisies en bestemmingsplannen. Daarin is met het beleid van de hogere overheden rekening gehouden.

Voor de nadere uitwerking van het beleid voor het landschap geldt voor beide gemeenten onder andere het Landschapsontwikkelingsplan Kromme Rijngebied+ en het daarbij behorende Beeldkwaliteitsplan (zie 4.1.3 en 4.1.4).

4.4.1 Gemeente Wijk bij Duurstede

Structuurvisie Wijk bij Duurstede 2020

Op 2 februari 2010 heeft de gemeenteraad de Structuurvisie Wijk bij Duurstede 2010 vastgesteld. Dit vormt de basis voor het ruimtelijk beleid en geeft aan welke structuren waardevol zijn en waar kansen liggen voor versterking en/of

transformatie naar nieuwe ruimtelijke functies. In de visie zijn een aantal deelgebieden aangewezen.

Voor het buitengebied zijn de volgende deelgebieden van belang:

- de Langbroekerwetering;
- het gebied rond de Kromme Rijn;
- het agrarisch gebied tussen Kromme Rijn en Amsterdam-Rijnkanaal;
- het gebied Nederrijn, Lek en uiterwaarden.

Voor het dijkversterkingsgebied is de nadruk gelegd op de blauwe en groene functies. De agrarische sector speelt een ondersteunende rol als beheerder van dit landschap. Plaatselijk zijn in de uiterwaarden andere functies aanwezig zoals recreatie. Doelstellingen uit het uitvoeringsprogramma voor dit gebied zijn onder meer:

- meer ruimte voor de rivier;
- herinrichten recreatiegebied Gravenbol;
- ontwikkelen waterrecreatie;
- ontwikkelen rivierfront;
- ontwikkelen en/of versterken van natuurwaarden.

Bij dit document hoort ook een Kwaliteitskaart Duurzame Ruimtelijke Factoren. De gemeente streeft daarbij naar het leesbaar maken van de geomorfologie, het versterken van verkavelingspatronen, cultuurhistorische elementen, landschapselementen en oude structuurlijnen.

Cultuurhistorische waardenkaart 2021

In 2021 is voor deze gemeente ook een Cultuurhistorische waardenkaart vastgesteld. Het doel van de cultuurhistorische waardenkaart is dat een

gemeente kan voldoen aan de wettelijke taken op het gebied van archeologie, monumenten en natuurlandschap. Het binnendijkse gebied ten noorden van de Lunenburgerwaard heeft daarbij een hoge cultuurhistorische waardering.

De volgende aspecten hebben cultuurhistorische waarden op de waardenkaart van de gemeente:

- de binnenstad van Wijk bij Duurstede
- het agrarische cultuurlandschap met zijn ontginningsblokken en wegenstructuur
- de omgang met het water (dijken, kaden en weteringen, wachthuizen en peilschaalhuisjes)
- de kenmerkende boerderijen met bijgebouwen als zomerhuizen en hooibergen
- de kastelen
- groen erfgoed (zoals parkbossen, hakhoutpercelen en hoogstamboomgaarden)

Deze aspecten zijn van groot belang voor de eigenheid van de gemeente. De gemeente streeft daarbij naar behoud, herstel en ontwikkeling. Bij ontwikkeling kan gedacht worden aan bijvoorbeeld de vergroting van de herkenbaarheid en de belevingswaarde van objecten of terreinen.

Bestemmingsplan buitengebied 2015

In dit bestemmingsplan worden cultuurhistorisch waardevolle gebouwen beschermd doormiddel van de aanduiding 'karakteristiek'.

Daarnaast zijn er verschillende landschapstypen met waarden te onderscheiden. Het plangebied valt onder het rivierkleilandschap. De dijk en omliggend gebied hebben de dubbelbestemming waarde-landschap. De belangrijkste kenmerken en kwaliteiten zijn:

- halfopen tot open landschap;
- hogere stroomruggen afgewisseld door lage komgebieden (Langbroek en Schalkwijk);

- onbedijkte Kromme Rijn en oude rivierlopen;
- op de stroomruggen een halfopen landschap met onregelmatige blokverkaveling en veel fruitteelt;
- boerderijlinten op de stroomruggen;
- in de kommen ontginningsweteringen met smalle cope- en slagenverkaveling afgewisseld met sloten;
- Lek met uiterwaarden en dijken;
- aaneengesloten natte natuur in de uiterwaarden.

Specifiek beleid voor het landschap is vastgelegd in het Landschapsonwkelingsplan Kromme Rijn+ (zie 4.1.3).

Bestemmingsplan Binnenstad Wijk bij Duurstede 2018

Dit bestemmingsplan is afgestemd op de aanwijzing van Wijk bij Duurstede tot beschermd stadsgezicht. Regels voor bouwen zijn afgestemd op het historisch karakter van de bebouwing en de structuur van de binnenstad.

In dit bestemmingsplan wordt onder andere de eerder beschreven structuurvisie Wijk bij Duurstede 2020 vastgesteld.

Omgevingsvisie Stedelijk Gebied Wijk bij Duurstede 7 juni 2021

Volgend op de Structuurvisie Wijk bij Duurstede 2020 is de Omgevingsvisie Stedelijk Gebied Wijk bij Duurstede opgesteld. Daarin wordt de koers voor de komende 10 jaar uiteengezet.

In de omgevingsvisie zijn gebiedswaarden en ruimtelijke kwaliteiten voor drie Wijkse kernen uiteengezet. De kernen zijn Wijk bij Duurstede, Cothen en Langbroek.

- Het dijktracé raakt gebiedskern Wijk bij Duurstede. De belangrijkste gebiedswaarden en ruimtelijke kwaliteiten zijn:
- De historische binnenstad aan de rivier, een waterfront aan het groene buitengebied.

- De fraaie landschappen rondom de stad. een grone omgeving met hoge dijken en weidse vergezichten.
- Het groen in de stad, mooie bomen groene hagen.

Visie Rivierfront Wijk bij Duurstede (13 december 2011)

De Visie Rivierfront geeft aan wat de gemeente Wijk bij Duurstede wenst met het hele gebied langs de rivier. Strekking is om in de gebieden die het meest ver van de binnenstad zijn gelegen, natuur te realiseren. Anderzijds wordt recreatie in het buitengebied, vooral in het gebied gelegen nabij de binnenstad, gestimuleerd. Het idee daarbij is dat de Bosscherwaarden ten zuiden van het Amsterdam-Rijnkanaal (voornamelijk agrarisch) en de Gravenbol in de Lunenburgerwaard ten oosten van Wijk bij Duurstede (deels recreatieterrein) natuurgebied worden. De recreatiefunctie krijgt een plek ten oosten van de inlaat van de Kromme Rijn.

4.4.2 Gemeente Utrechtse Heuvelrug

Structuurvisie 2030 'Groen dus Vitaal' (2010)

Bestaande waarden voor natuur, landschap en cultuurhistorie en de samenleving vormen het kader voor ontwikkelingen. De ontwikkeling voor het rivierengebied is gericht op natuur en ten westen van de Stuw Amerongen ook op recreatief medegebruik.

Bestemmingsplan Buitengebied Overberg, Maarn, Maarsbergen, Amerongen, gemeente Utrechtse Heuvelrug (3 maart 2019)

Landschap

Het bestemmingsplan beschermt het landschap door de toekenning en beperking van functies die overeenkomen met het gewenste landschappelijk beeld zoals vastgelegd in het Landschapsontwikkelingsplan Kromme Rijn+. Eventuele ontwikkelingen moeten voldoen aan het LOP.

Cultuurhistorie

De waarden worden vooral gevormd door de combinatie van de dijk en de daaraan gelegen boerderijen met het open achterland van de Langbroekerwetering. Landschapselementen als het waardevolle lint langs de dijk

en de verkavelingsstructuur van de Langbroekerwetering, worden behouden door geen ontwikkelingen toe te laten. Waar mogelijk worden landschapselementen ontwikkeld.

4.5 Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR)

Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen-Schoonhoven (15 september 2016)

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) heeft als verantwoordelijke overheidspartij voor de uitvoering van de dijkversterking het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen-Schoonhoven (15 september 2016) laten opstellen. Dat document geldt als richtlijn voor de inpassing van de dijkversterking in de omgeving. Voor elk uit te werken dijktraject wordt een actualisatie opgesteld met een trajectgerichte verdieping van de inpassingsopgave en – principes (Van Loon, 2022).

Het kwaliteitskader richt zich specifiek op de dijk en heeft daarbij drie doelen:

- inventariseren, analyseren en vastleggen van de aanwezige omgevingskwaliteiten;
- inventariseren van de ruimtelijke ontwikkelingen en mogelijke meekoppelkansen;
- een visie op de dijkversterkingsopgave en het afleiden van generieke ontwerpprincipes.

Het Kwaliteitskader is een richtinggevend kompas voor de inpassing en het ontwerp van de dijkversterking, bedoeld om onder meer projectoverschrijdende samenhang en kwaliteit te bewaken.

Kernkwaliteiten

De volgende kernkwaliteiten staan centraal bij de dijkversterking, specifiek gemaakt voor het traject van de 'Stichtse Nederrijndijk':

- De dijk is continue in een subtiel veranderend landschap:
 - groene dijk en beermuur in Wijk bij Duurstede;

- wisselend grondgebruik en openheid in het omliggende landschap.
- De dijk is een grens tussen twee verschillende vormen van occupatie en landgebruik:
 - contrast tussen structuur in Uiterwaarden en Langbroekerwetering;
 - dijk is een ontginningslint;
 - verkaveling en boerderijen georiënteerd op de dijk;
 - steenfabriek Lunenburgerwaard herinnert aan de kleiwinning;
 - ecologische relaties tussen binnendijkse en buitendijkse natuur.
- De dijk laat een historisch en tijdloos gevecht tegen het water zien:
 - as van herinnering door kronkels in de dijk, ingedijkt land oudhoveig land;
 - Kasteel Amerongen.
- De dijk is een recreatieve as langs aantrekkelijke terreinen:
 - inundatiesluis in de dijk bij de Kromme Rijn (Nieuwe Hollandse Waterkering);
 - stuwencomplex;
 - vergezicht op Amerongen en de Stuwwal, op Wijk bij Duurstede en de Lek;
 - unieke verbinding tussen stuwwal en de uiterwaarden;
 - veel fietsverkeer en wandelaars.
- De dijk wordt verrijkt door de passage langs belangwekkende structuren:
 - op oeverwal;
 - Wijk bij Duurstede, direct aan de Lek en met beermuur als kering.

Ontwerpprincipes

De visie op de dijkversterking is uitgewerkt in ontwerpprincipes:

- ontwikkel de dijk als een leesbare en krachtige verdediging tegen het water;
- maak de geschiedenis van de dijk leesbaar;
- geef vorm aan het landschap vanuit historische inspiratie;

- maak de dijk een beleving voor alle gebruikers; versterk de dijk als recreatieve as;
- gebruik de dijk als ecologische verbinding;
- maak een zichtbare relatie tussen de dijk en kruisende structuren;
- behoud woningen en beplantingsstructuren.

Nota Omgaan met Cultuurwaarden (27 september 2006)

Naast het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen-Schoonhoven heeft het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden sinds 2006 ook een nota 'Omgaan met cultuurwaarden'.

Op 27 september 2006 heeft het AB ingestemd met de nota "Omgaan met cultuurwaarden".

Het besluit luidde:

1. In te stemmen met de visie, doelen en strategie zoals verwoord in de nota 'Omgaan met cultuurwaarden' Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (maart 2006);
2. in te stemmen met de beleidslijn om in waterplannen van het hoogheemraadschap en bij beheer en onderhoud expliciet aandacht te schenken aan het behoud, herstel of ontwikkeling van de cultuurhistorisch waardevolle waterstaatsobjecten;
3. voor het overige de nota met de daarbij behorende bijlagen voor kennisgeving aan te nemen.

De visie van De Stichtse Rijnlanden (HDSR) op het omgaan met watergebonden cultuurhistorie luidt als volgt:

- HDSR beschouwt de watergebonden cultuurhistorie als onderdeel van zijn identiteit als waterschap
- Cultuurhistorie is geen kerntaak van het waterschap. Wel heeft HDSR verantwoordelijkheid voor het watererfgoed in zijn gebied, in het bijzonder waar sprake is van eigendom en/of beheer
- HDSR wil een voorbeeldfunctie vervullen als zorgvuldig beheerder van het huidige én het toekomstige watererfgoed.

De geformuleerde beleidsdoelen zijn:

- Behouden en versterken van cultuurhistorische waarden van het watererfgoed
- Zichtbaar houden van de rol van het water en – vooral – van het waterbeheer in de geschiedenis van het beheersgebied

- Informeren over en tonen van de waardevolle cultuurhistorische elementen
- Met het watererfgoed benadrukken van de regionale diversiteit

Deze visie en doelen zijn bij de evaluatie van het beleid cultuurhistorie in 2014 opnieuw onderschreven. Veel maatregelen die in 2006 genoemd zijn, zijn inmiddels uitgevoerd. Relevant voor het traject WAM is het plaatsen van een kunstwerk op de plek van de afdamming van de Kromme Rijn in 1122.

De Watererfgoedkaart (2020)

In 2020 heeft het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden een digitale watererfgoedkaart opgesteld. Daarin wordt een overzicht gegeven van de nog ruim 500 zichtbare watererfgoedobjecten. Relevant voor de Sterke Lekdijk tussen Amerongen en Wijk bij Duurstede zijn dijkobjecten zoals verhoefslagingspalen maar ook enkele belangrijke sluizen en inlaten.

Op en langs de Lekdijk zijn nog veel sporen van de vroegere dijkbewakingsorganisatie te vinden: waak- en wachthuizen, wachthuispalen, dijkhuisen, dijkmagazijnen en peilschaalhuisjes. Ze vertellen hoe onze voorouders zich bij hoogwater weerden tegen overstromingen, tot ver in de 20e eeuw. In aangepaste vorm doen we dat als waterschap nog steeds. Het verband tussen de losse objecten is nu totaal niet zichtbaar en herkenbaar; dit patroon en het ritme van (oorspronkelijk 21) waak- en wachthuizen met bijbehorende wachthuispalen, magazijnen en peilschaalhuisjes zichtbaar maken zorgt voor een vergroting van het waterbewustzijn en de functie van de Lekdijk voor Utrecht en een groot deel van de Randstad.

In het voormalige beheergebied van Hoogheemraadschap Lekdijk Boven-dams (waarin het traject WAM geheel valt) waren vijf waakhuisen: in Amerongen (Herberg De Roode Leeuw), Waakhuis 2 (De Tweede Veertig Gaarden, na 1875 Waakhuis Borreveld), Waakhuis 3 (De Willemshoeve) en Waakhuis 4 in Wijk bij Duurstede). Van de vijf genoemde waakhuisen is alleen Waakhuis Borreveld gecombineerd met een magazijn voor op-

slag van dijkmaterialen. De andere gebouwen werden bij hoogwater ingezet als waakhuis. In de waakhuisen verzamelden de leden van het dijkleger, die op moesten komen als het waterpeil in de Lek het Clockeslagepeil had bereikt. Bij Herberg De Roode Leeuw en in de Beermuur in Wijk bij Duurstede bevinden zich nog steeds twee peilschaalhuisjes, waar de waakmeester bij hoogwater het peil af kon lezen zonder last te hebben van de golfslag.

De functie van de peilschaalhuisjes en de voormalige waakhuisen is op dit moment niet meer goed zichtbaar en beleefbaar.

5 Conclusie waarden en ruimtelijke opgave

Uit de beleidsanalyse leiden wij af dat de in hoofdstuk 2 en 3 beschreven landschappelijke en cultuurhistorische waarden vrijwel geheel beleidsmatig beschermd worden of dat de ruimtelijke sturing vanuit overheidswege gericht is op het in stand houden van deze waarden. Het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen-Schoonhoven benoemt vrijwel alle gesignaleerde waarden. In dit hoofdstuk zijn de waarden geordend om in het vervolg beoogde dijkversterkingsmaatregelen te kunnen beoordelen.

De archeologische waarden worden verder uitgewerkt in het bureauonderzoek en in de vervolgonderzoeken archeologie.

5.1 Aardkundige Waarden

Aardkundige waarden zijn gebieden met oeverwallen en/of oude rivierbeddingen. Deze liggen in de:

- Amerongse Bovenpolder-West en;
- in de zone Kromme Rijn Cothen-Wijk bij Duurstede.

Deze gebieden raken de dijk. Bij dijkversterking worden bij voorkeur geen maatregelen genomen binnen de begrenzing. Als dit wel het geval is dan zal onderzoek naar de effecten moeten worden gedaan.

5.2 Landschappelijke waarden

De dijk als landschappelijk element:

- enerzijds als herkenbare en dominante verbindende structuur, zowel visueel-ruimtelijk als functioneel-ruimtelijk;
- anderzijds juist als scheidslijn tussen buitendijks en binnendijks landschap, eveneens zowel visueel-ruimtelijk als functioneel-ruimtelijk.

Dijktracés met een karakteristiek profiel (passend bij de specifieke omgeving):

- Amsterdam Rijnkanaal: rechte kanaaldijk met heldere begrenzingen;
- rivierdijk Wijk bij Duurstede direct aan de Neder-Rijn, slingerende schaaldijk met korte buitenberm en kribben, landgebruik loopt door op het dijktaalud;
- beermuur van Wijk bij Duurstede;
- landelijke dijk van Wijk bij Duurstede tot aan de bebouwde kom van Amerongen, hoge slingerende dijk door het landschap met een vrij stijl talud dat vloeiend afloopt naar de omgeving, landgebruik loopt door op het dijktaalud;
- verdwijnende dijk binnen de bebouwde kom van Amerongen met kantelmuur in steen.

Plaatselijk is taludsverflauwing gepland en wordt de kruin van de dijk aangepast. Daarom worden de effecten van zulke aanpassingen op de landschappelijke waarden onderzocht.

Binnendijks landschap:

- verkavelingsrichting met sloten dwars op de dijk;
- (lint)bebouwing op enige afstand van de dijk;
- gevarieerd agrarisch gebruik.

In het vergunningsontwerp worden plaatselijk sloten gedempt. Daarom wordt het effect hiervan op de landschappelijke waarden getoetst.

Buitendijks landschap:

- uiterwaarden met: kades, oudhoevig land, knotwilgen, strangen en oude rivierarmen;
- natuur-en recreatiegebieden;
- gevarieerde ruimtelijke opbouw;
- rivier en sluizencomplex Amerongen;
- Amsterdam Rijnkanaal met Prinses Irenesluizen;

Voor het ingraven van klei of het aanbrengen van bentonietmatten kan mogelijk natuur verloren gaan. Indien dat het geval is dienen de effecten te worden onderzocht.

Belevingswaarde:

- hoge dijk met vrij zicht op de omgeving;
- slingerend en onregelmatig dijkverloop;
- contrast tussen binnendijks en buitendijks gebied;
- open gebieden met ruime vergezichten naar het achterland en op de rivier;
- beschermde stads- en dorpsgezichten Wijk bij Duurstede en Amerongen.

Landschappelijke waarden zijn niet altijd specifiek beschermd maar bepalen de integrale beleving, herkenbaarheid, identiteit en leesbaarheid van het gebied. De waarden worden via beleidstukken en ambtelijke toetsing bewaakt. Daarnaast overlapt een groot aantal waarden met de cultuurhistorische waarden die specifiek beschermd worden.

Voor een goede inpassing wordt op de waarden en kwaliteiten voortgebouwd met als doel behoud en versterking, en het ontwikkelen van nieuwe waarden.

5.3 Cultuurhistorische waarden

Zie: Figuur 17, Figuur 18, Figuur 19, Figuur 20

De dijk:

- dijktraject en dijklichaam, historische ligging en beperkte dijkverleggingen, inlagen rondom wielen;
- dijkensemble: geheel van de dijk en daarmee samenhangende elementen als dijkmagazijn, peilschaalhuis en bedijkte landen;
- dijkpalen en grenspalen.
- hekwerk van tramrails.

Deze elementen bevinden zich op en om de dijk. Hierbij is behoud het uitgangspunt.

Wijk bij Duurstede:

- locatie afdamming (dam) in de Kromme Rijn;
- inlaatsluis naar de Kromme Rijn (UNESCO);
- beermuur, historische ligging en elementen als poorten, coupures en theehuis;
- molen en molenbiotoop;
- monumentale bouwwerken in de oude binnenstad;
- kasteel Duurstede (zowel bouwwerken als het daarmee samenhangende groen en verdwenen bouwwerken);
- beschermd Stads- en Dorpsgezicht;
- stoep voormalige buitenzwembad;

Amerongen:

- kanteldijk (muurtje);
- monumentale bouwwerken (aan de dijk);
- kasteel Amerongen (zowel bouwwerken als het daarmee samenhangende groen);
- molenbiotoop;
- beschermd Stads- en Dorpsgezicht.

Het effect van de dijkversterking op bovenstaand gebouwd erfgoed in de gemeenten Wijk bij Duurstede en Amerongen wordt beoordeeld op basis van de monumenteninventarisatie en de Heritage Impact Assessment (Timmermans, 2022).

Veel van de cultuurhistorische waarden zijn door de Monumentenwet beschermd. Voor gebouwde monumenten is de bescherming vrij helder. Deze mogen niet geschaad worden. Dit geldt bij voorkeur ook voor waardevolle gebouwde elementen die niet als monument worden beschermd. Als dit wel het geval is dan zal onderzoek naar de effecten moeten worden gedaan.

Bij beschermde Stads- en Dorpsgezichten gaat het voornamelijk om een goede en gemotiveerde inpassing van de dijk op basis van de beschreven waarden op basis waarvan de status is verleend en waarbij het silhouet niet wezenlijk verandert. Molenbiotopen moeten opgehouden worden.

Een belangrijke gesprekspartner is de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), omdat deze goedkeuring moet verlenen aan ingrepen aan rijksmonumenten.

5.4 Ruimtelijke opgaven

Een aantal ruimtelijke opgaven is specifiek benoemd om in het vervolg mee te nemen om naast het behouden van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten ook kwaliteiten toe te voegen:

- beter herkenbaar maken Amsterdam-Rijnkanaal en verhelderen kruising en aansluiting met de Lek;
- herkenbaar maken Dorestad en verbeteren rivierfront Wijk bij Duurstede;
- beleefbaar en herkenbaar maken splitsing Kromme Rijn en Lek in samenhang met de afdamming uit 1122 nChr;
- herinrichting recreatiegebied Gravenbol en Lunenburgerwaard;
- ontwikkelen en versterken van natuurwaarden (in de uiterwaarden).

Daarnaast zijn principes meegegeven vanuit het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen – Schoonhoven om in het vervolg mee te nemen en uit te werken in een gebiedsspecifiek Ruimtelijk Kwaliteitskader:

- ontwikkel de dijk als een leesbare en krachtige verdediging tegen het water;
- maak de geschiedenis van de dijk leesbaar;
- geef vorm aan het landschap vanuit historische inspiratie;
- maak de dijk een beleving voor alle gebruikers; versterk de dijk als recreatieve as;
- gebruik de dijk als ecologische verbinding;
- maak een zichtbare relatie tussen de dijk en kruisende structuren;
- behoud woningen en beplantingsstructuren.

6 Literatuur

De Vries, D., 2018. Conditionerend cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek dijkversterking Wijk bij Duurstede Amerongen.

Kaartenatlas, bijlage bij het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen- Schoonhoven, 17 augustus 2016

Kwaliteitskader deel I Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen – Schoonhoven, Verkennend onderzoek cultuurhistorie en archeologie, 24 juni 2015

Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen, gebiedskatern Rivierengebied, provincie Utrecht, juli 2011

Van Hemmen, F., en E. Heunks, 2014. Kwaliteitskader deel I: Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen- Schoonhoven Verkennend onderzoek cultuurhistorie en archeologie. POV Centraal Holland.

Landschapsonwikkelingsplan Kromme Rijngebied+, 2007

Beeldkwaliteitsplan Kromme Rijngebied+, juli 2010

Structuurvisie Wijk bij Duurstede 2020, 2010

Bestemmingsplan 'Buitengebied 2015', Wijk bij Duurstede, 25-03-2015.

Bestemmingsplan 'Binnenstad', Wijk bij Duurstede, 29-06-2010.

Bestemmingsplan 'Binnenstad Wijk bij Duurstede 2018', Wijk bij Duurstede, 11-12-2018.

Bestemmingsplan binnenstad Wijk bij Duurstede, juni 2010

Cultuurhistorische waardenanalyse en -bepaling, historische kern Wijk bij Duurstede, Archimedia, 2009

Ruimtelijke Agenda Wijk bij Duurstede 2016, 2016

Structuurvisie 2030 'Groen dus Vitaal', 2010

Bestemmingsplan buitengebied OMMA Overberg Maarn Maarsbergen

Amerongen, 12 oktober 2017 Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk

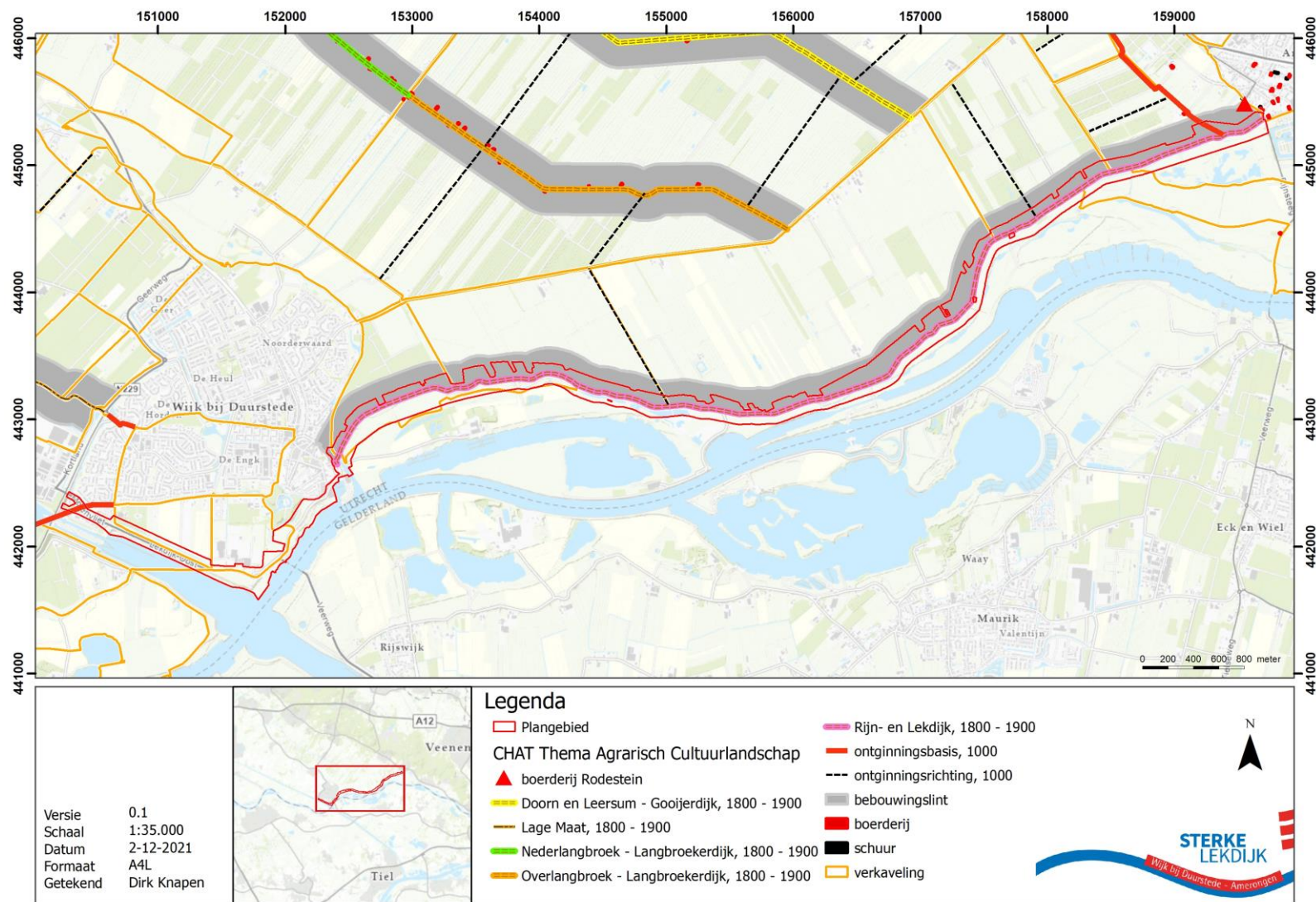
Amerongen-Schoonhoven, eindrapport, 15 september 2016

Provincie Utrecht, *Gebiedsbeschrijving van Amerongse Bovenpolder-West*, 2020.

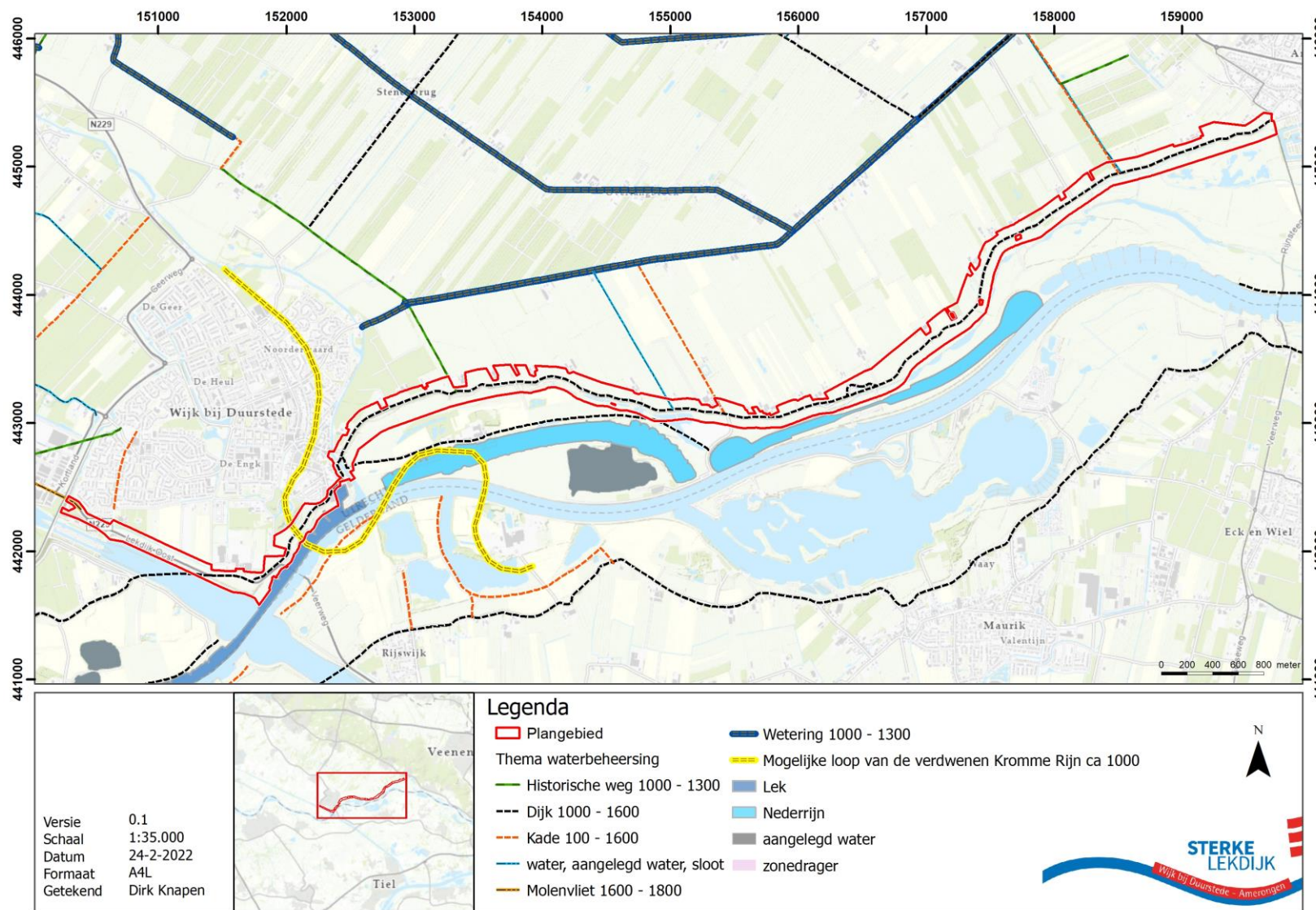
Digitale bronnen

- Archis3
- HDRS.nl
- Beeldbank Rijkswaterstaat
- CHAT, Cultuurhistorische Hoofdstructuur CHS
- Wijktoenwijnknun.nl

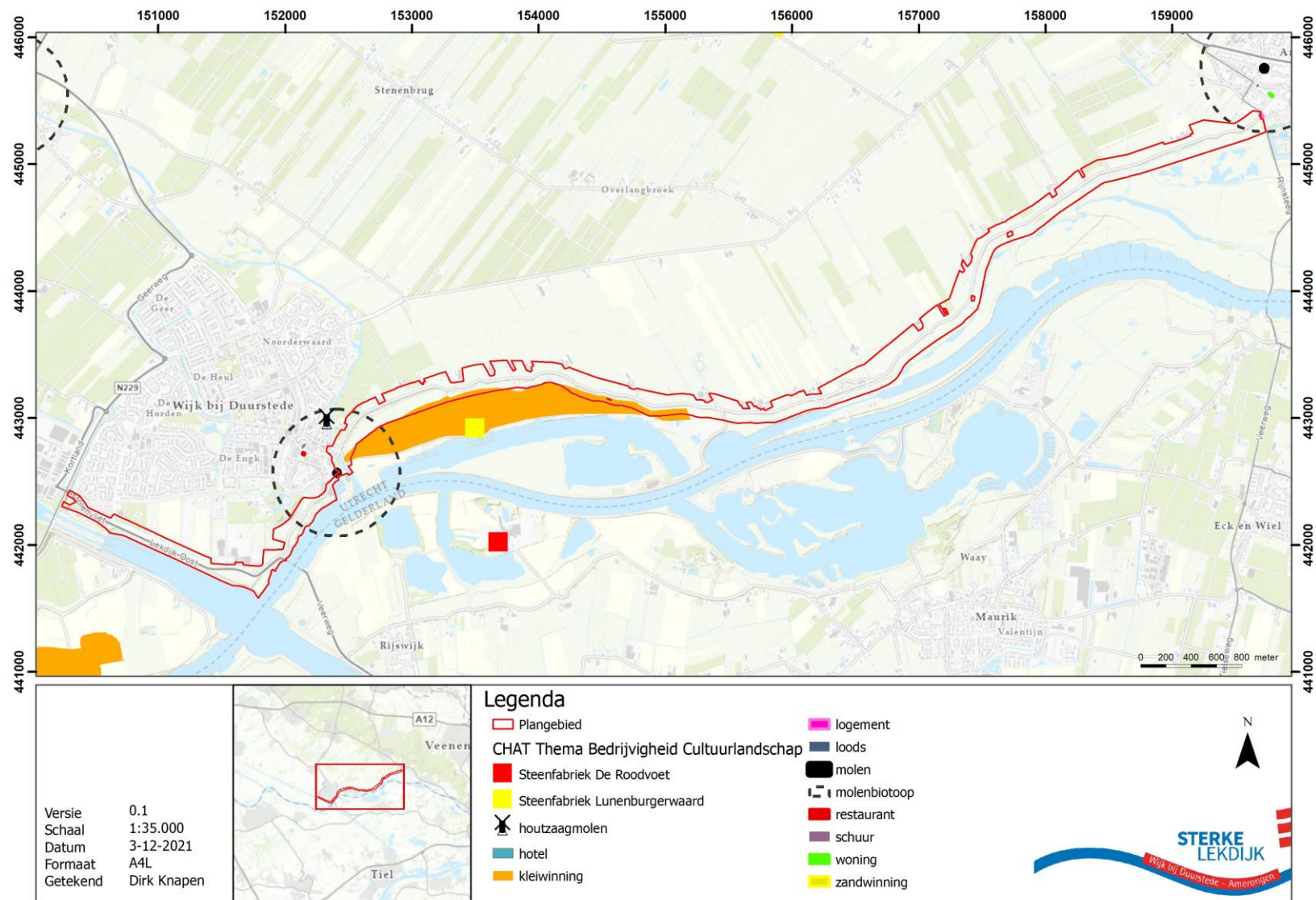
Bijlage 1 Kaartmateriaal



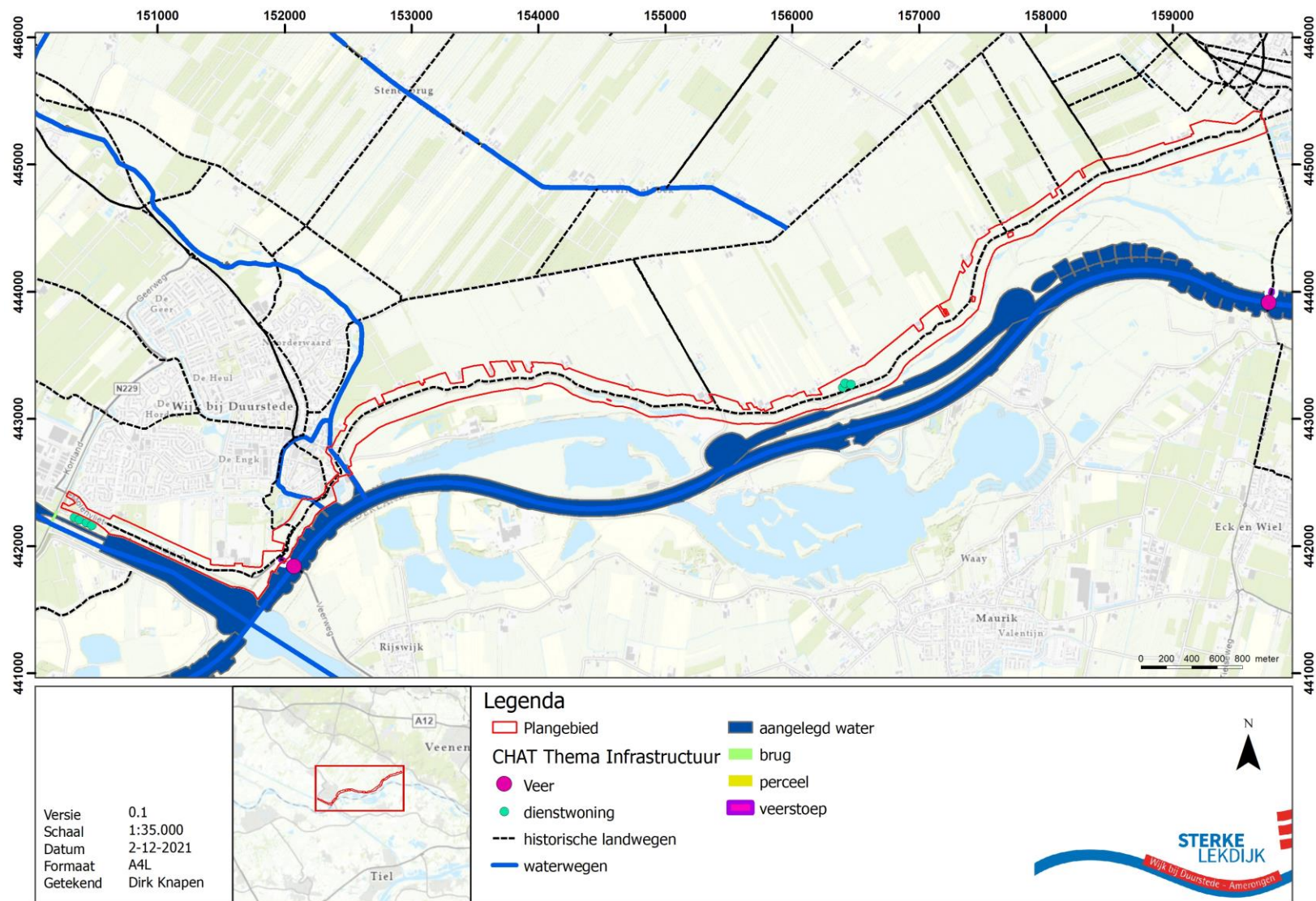
Figuur 5 CHAT Agrarisch Cultuurlandschap.



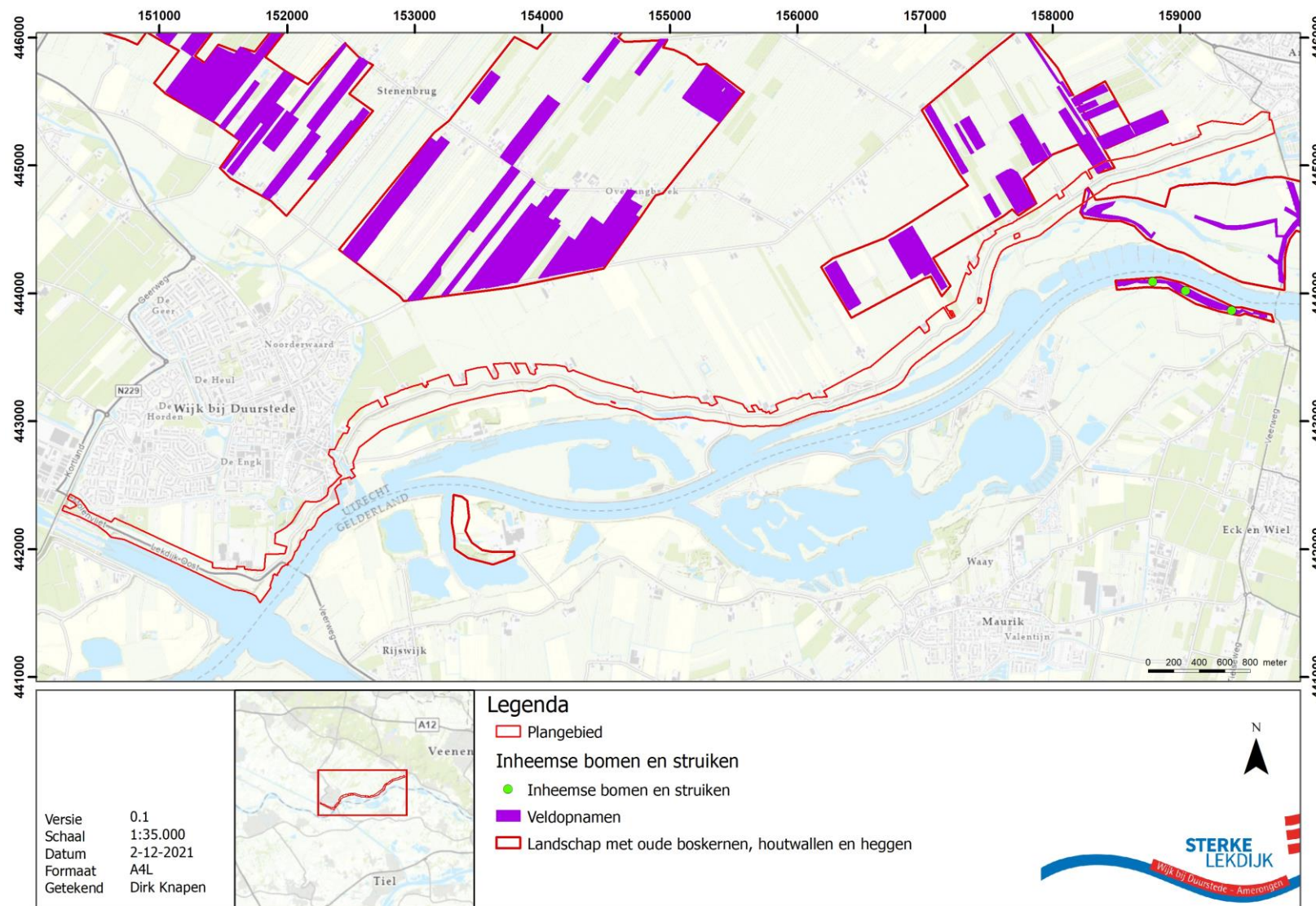
Figuur 6 CHAT Themakaart Waterbeheersing.



Figuur 7 CHAT Thema Bedrijvigheid Cultuurlandschap.



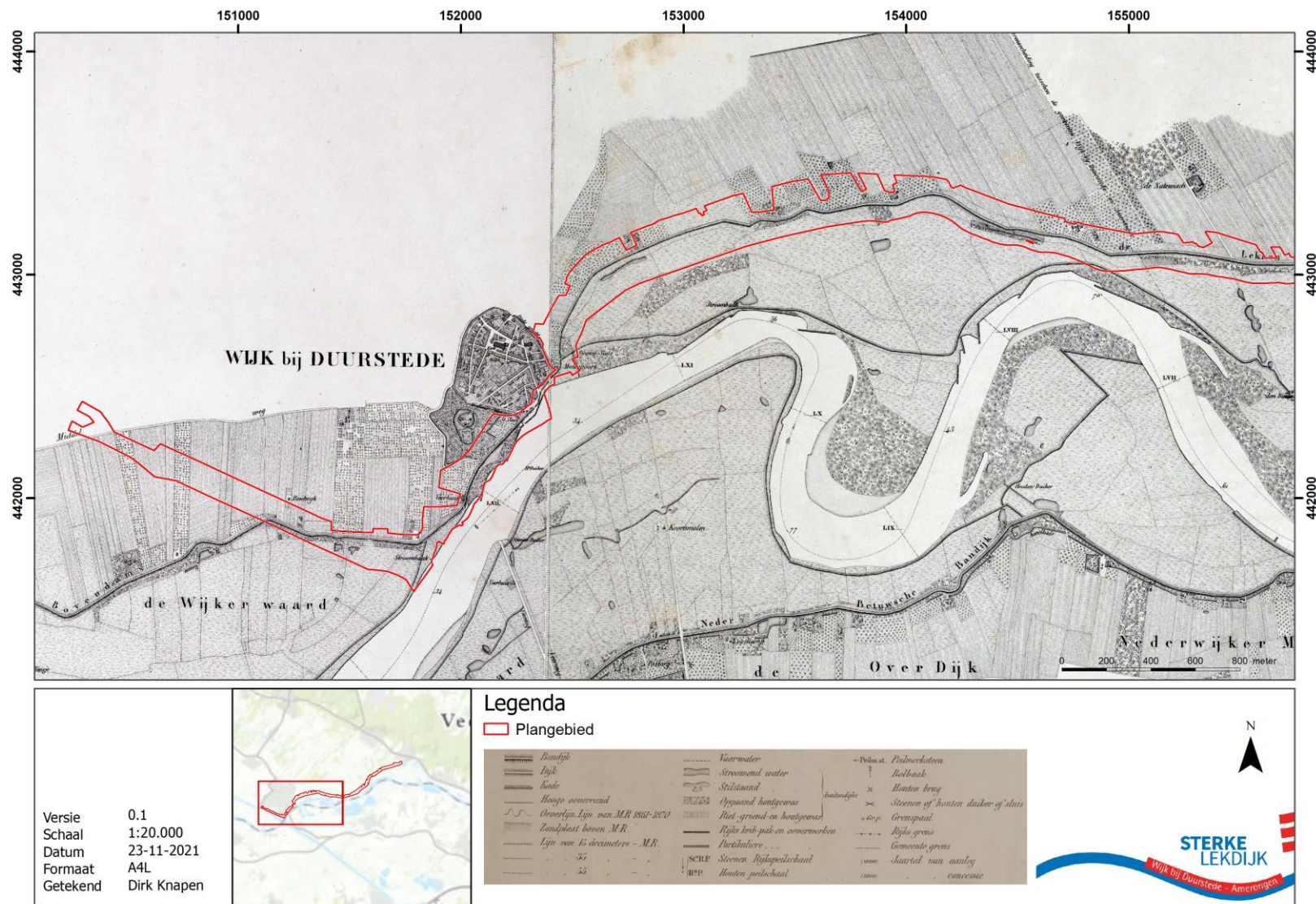
Figuur 8 CHAT Thema Infrastructuur.



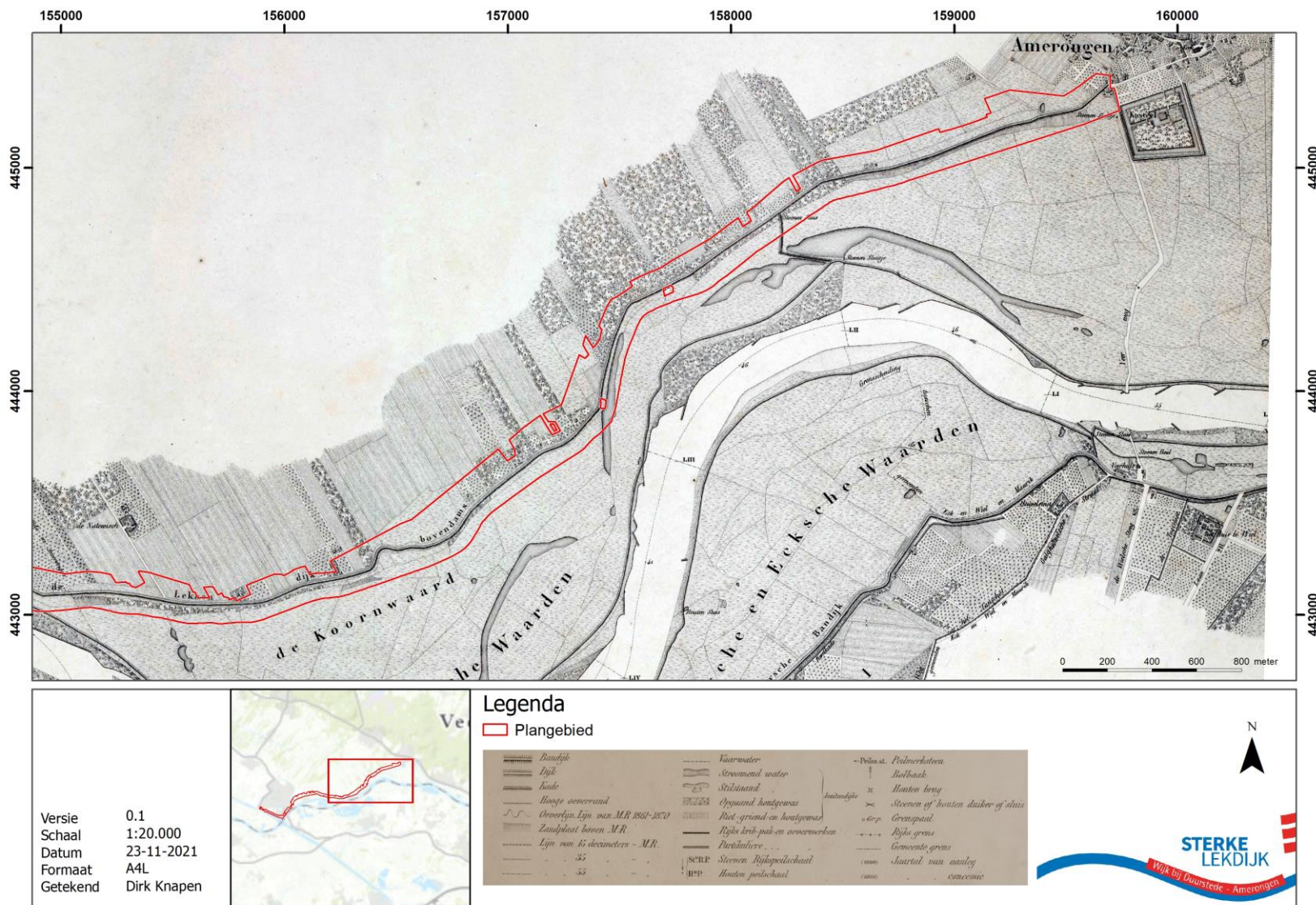
Figuur 9 Atlas Historisch Groen.



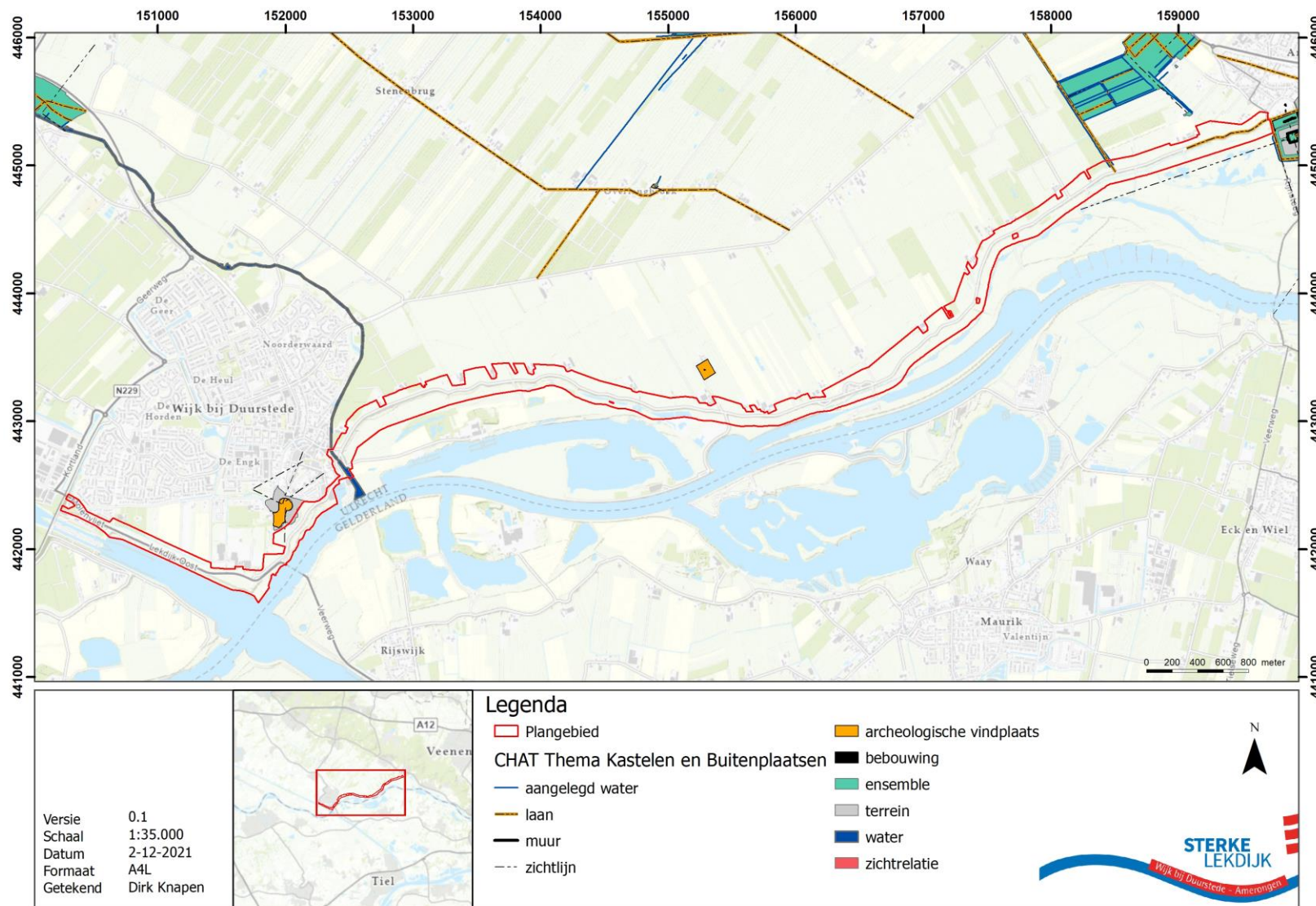
. Figuur 10 Historische kaart van Jacob van Deventer ca 1560.



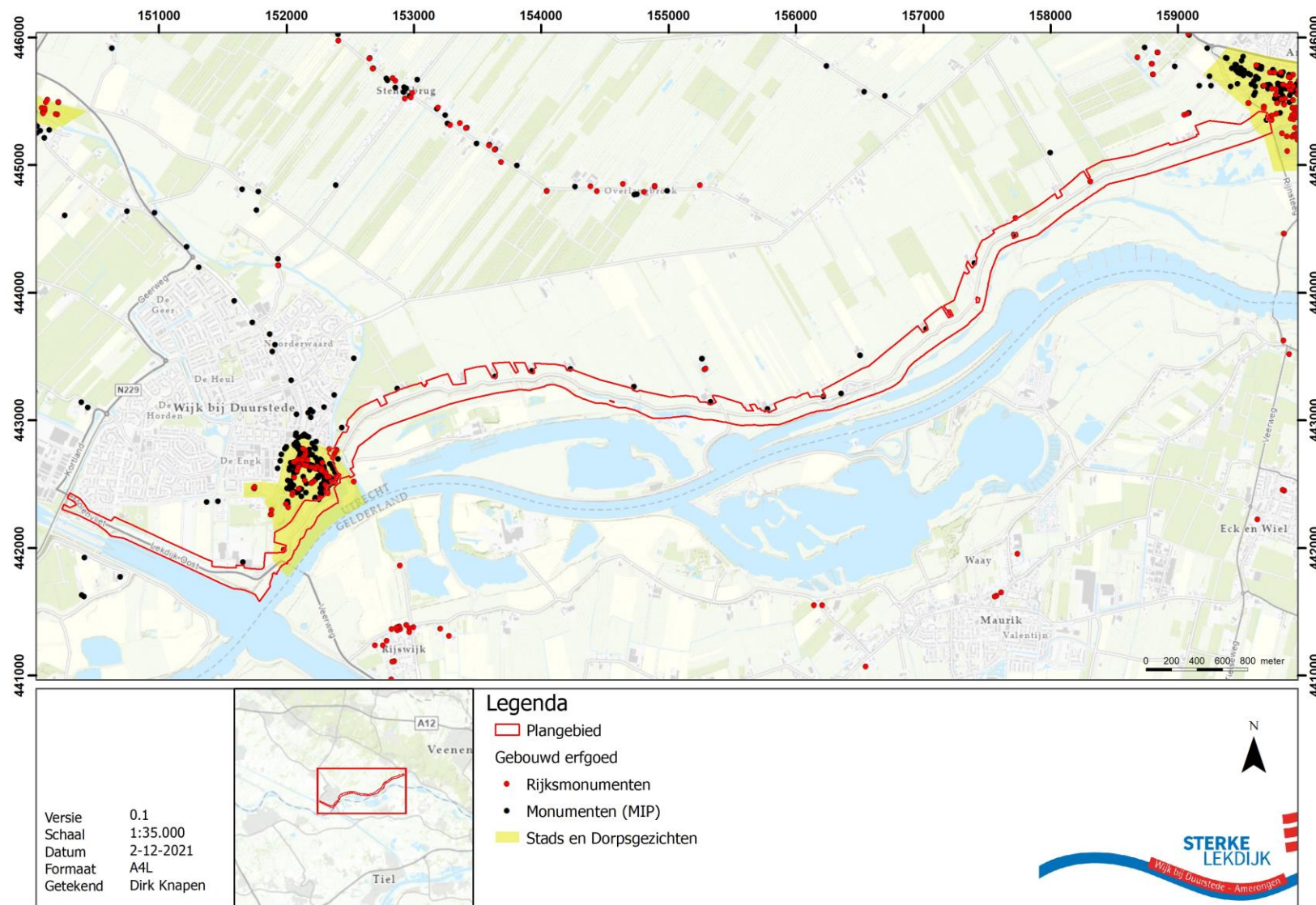
Figuur 11 Historische rivierkaart uit 1839.



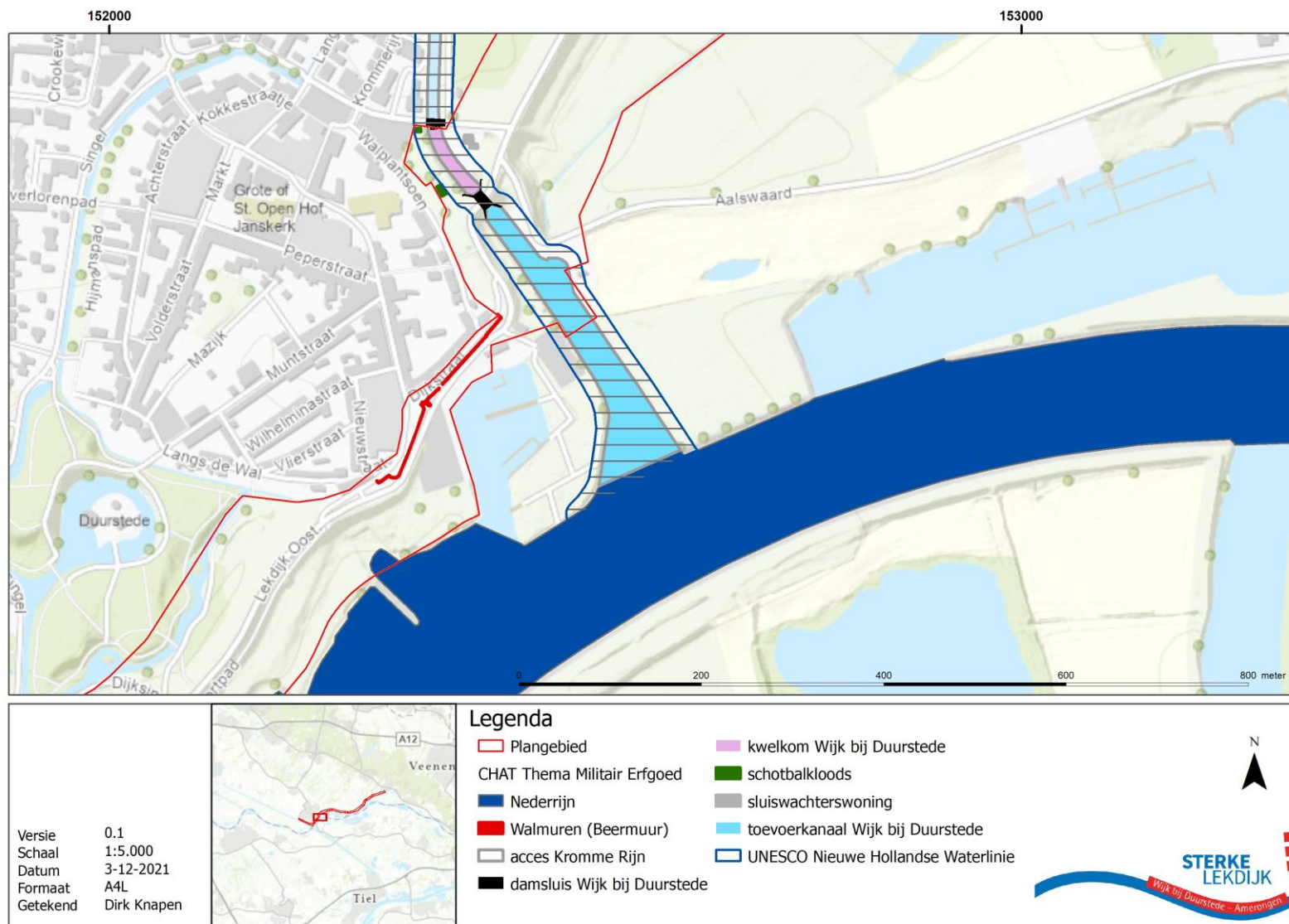
Figuur 12 Historische rivierkaart uit 1839.



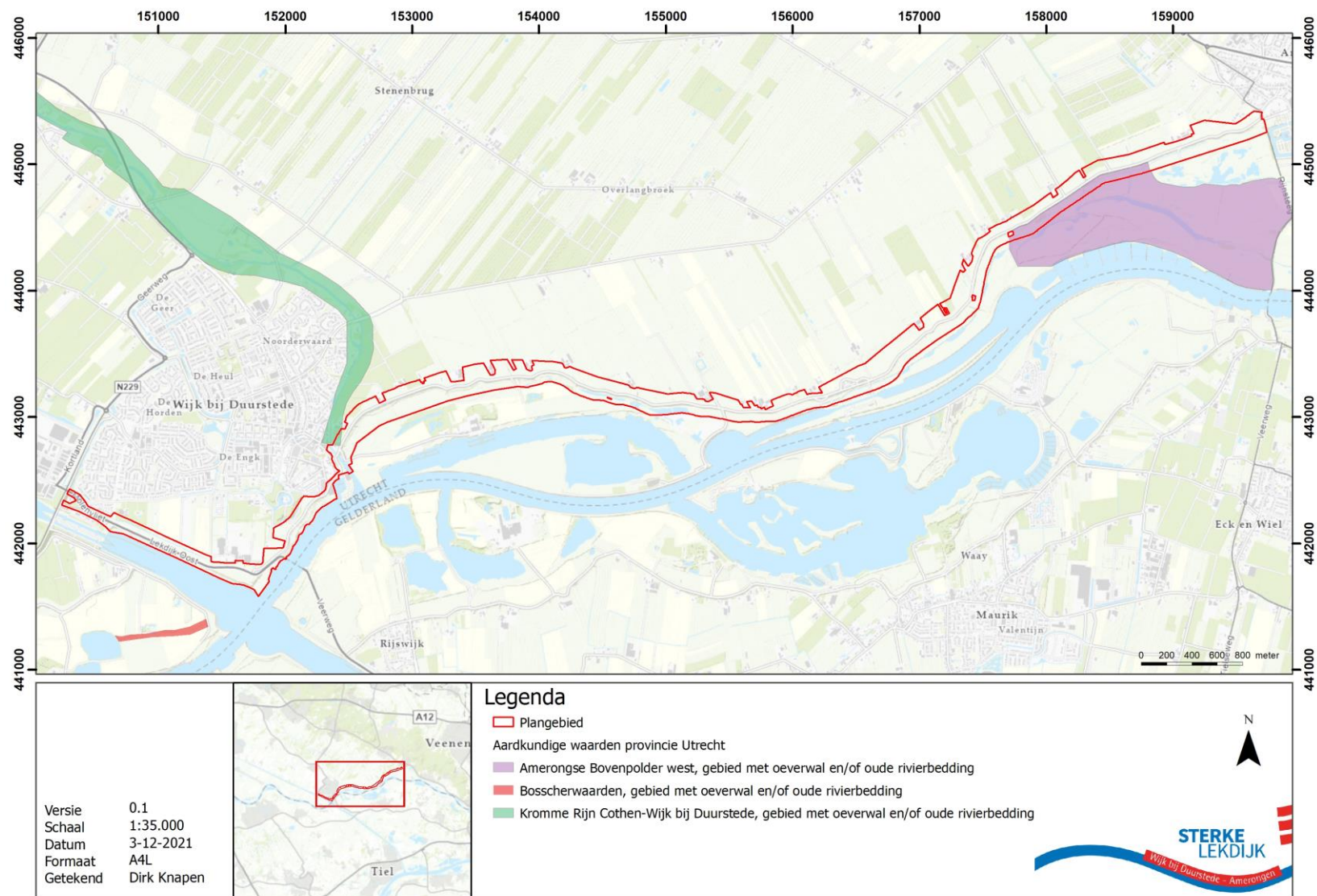
Figuur 13 CHAT Themakaart Kastelen en Buitenplaatsen.



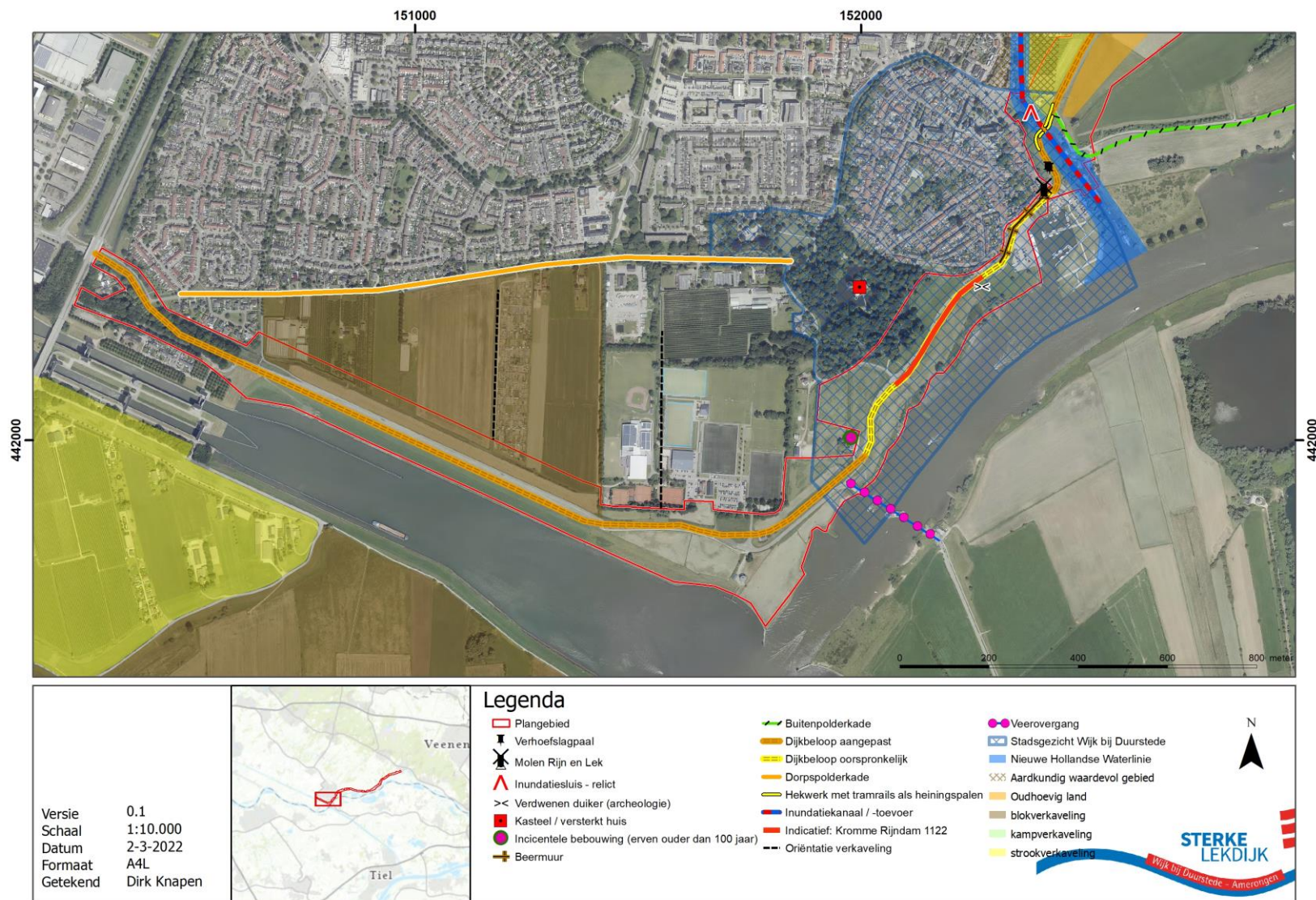
Figuur 14 Gebouwd erfgoed



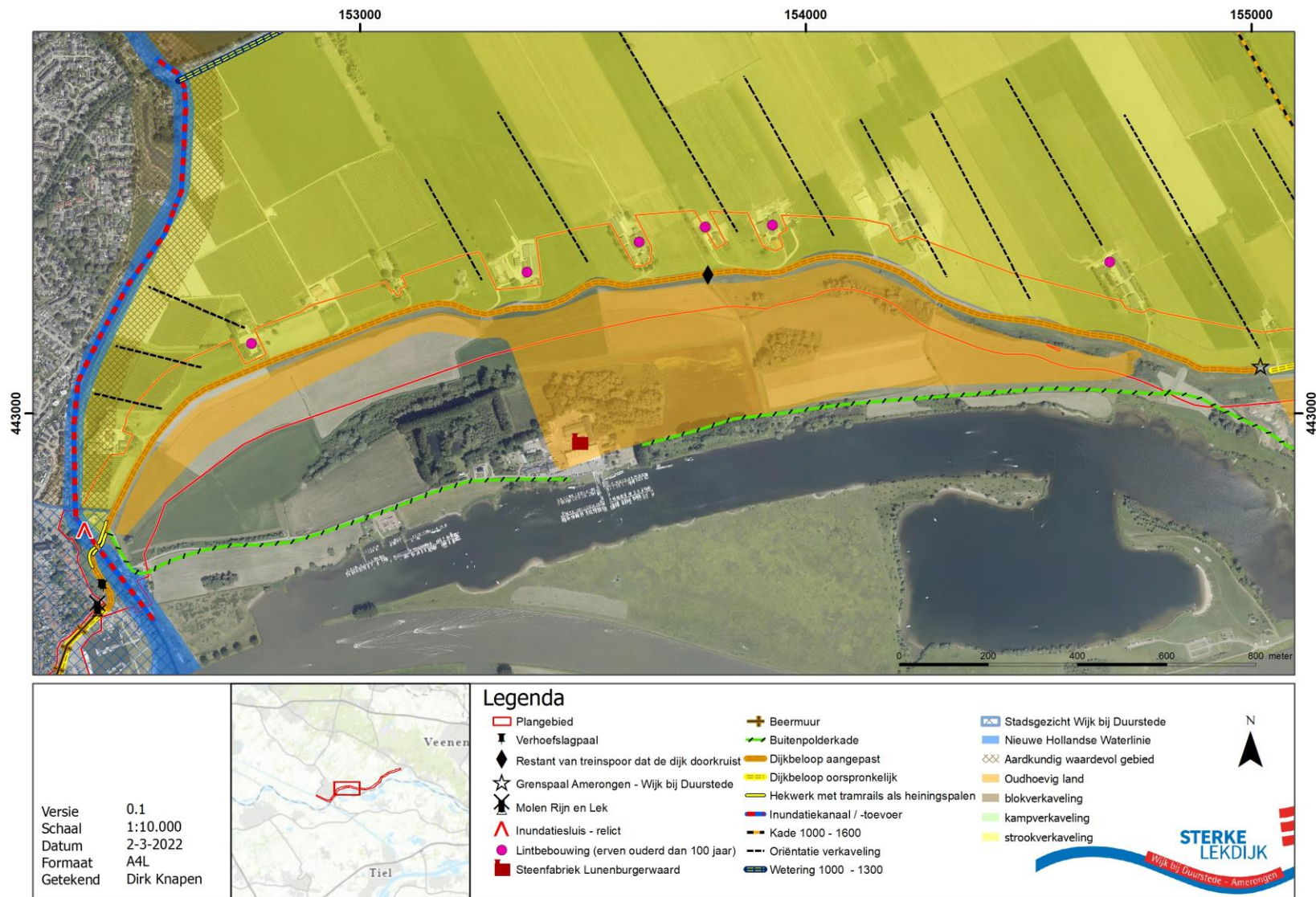
Figuur 15 CHAT Themakaart militaire geschiedenis.



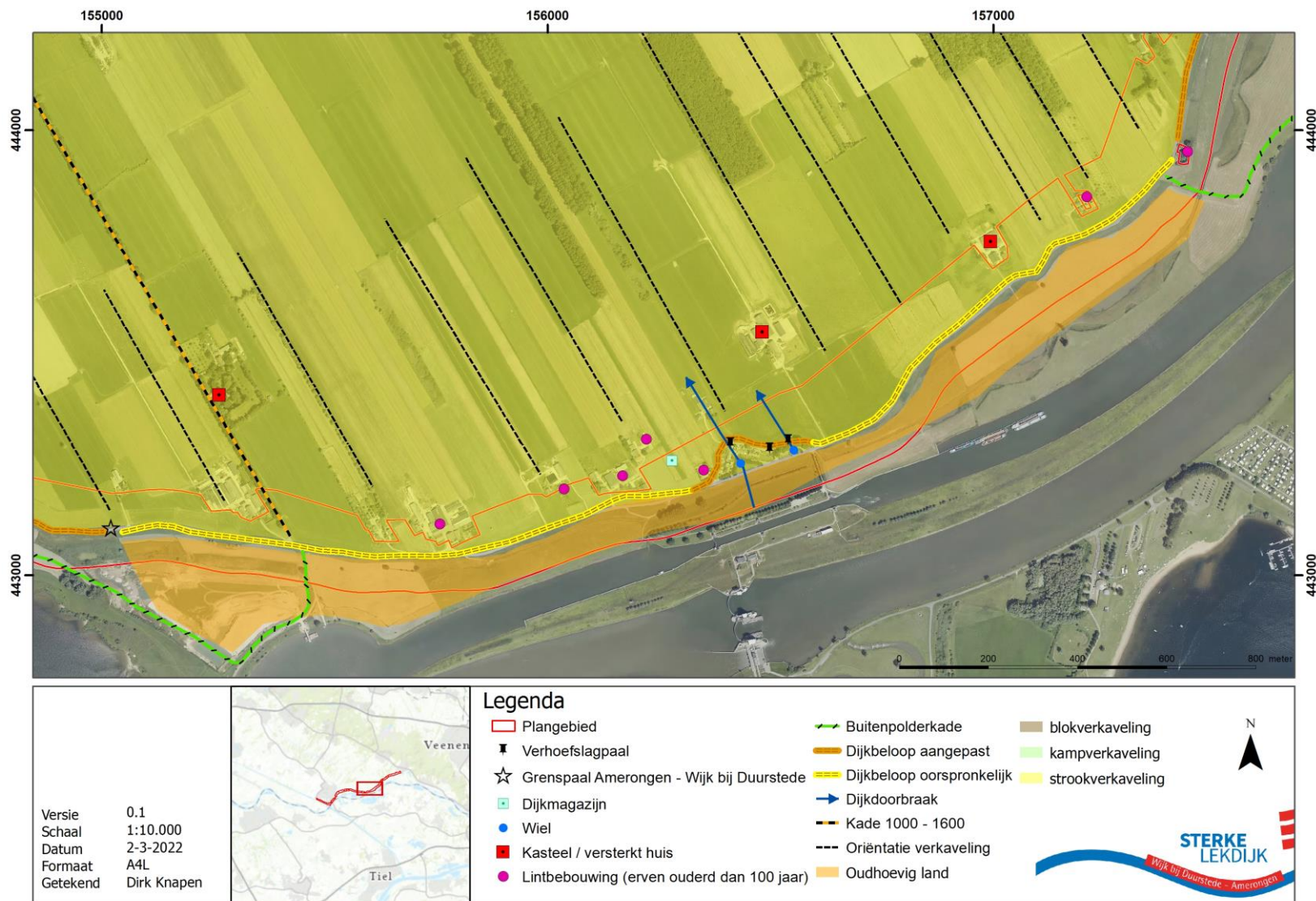
Figuur 16 CHAT Aardkundige waarden.



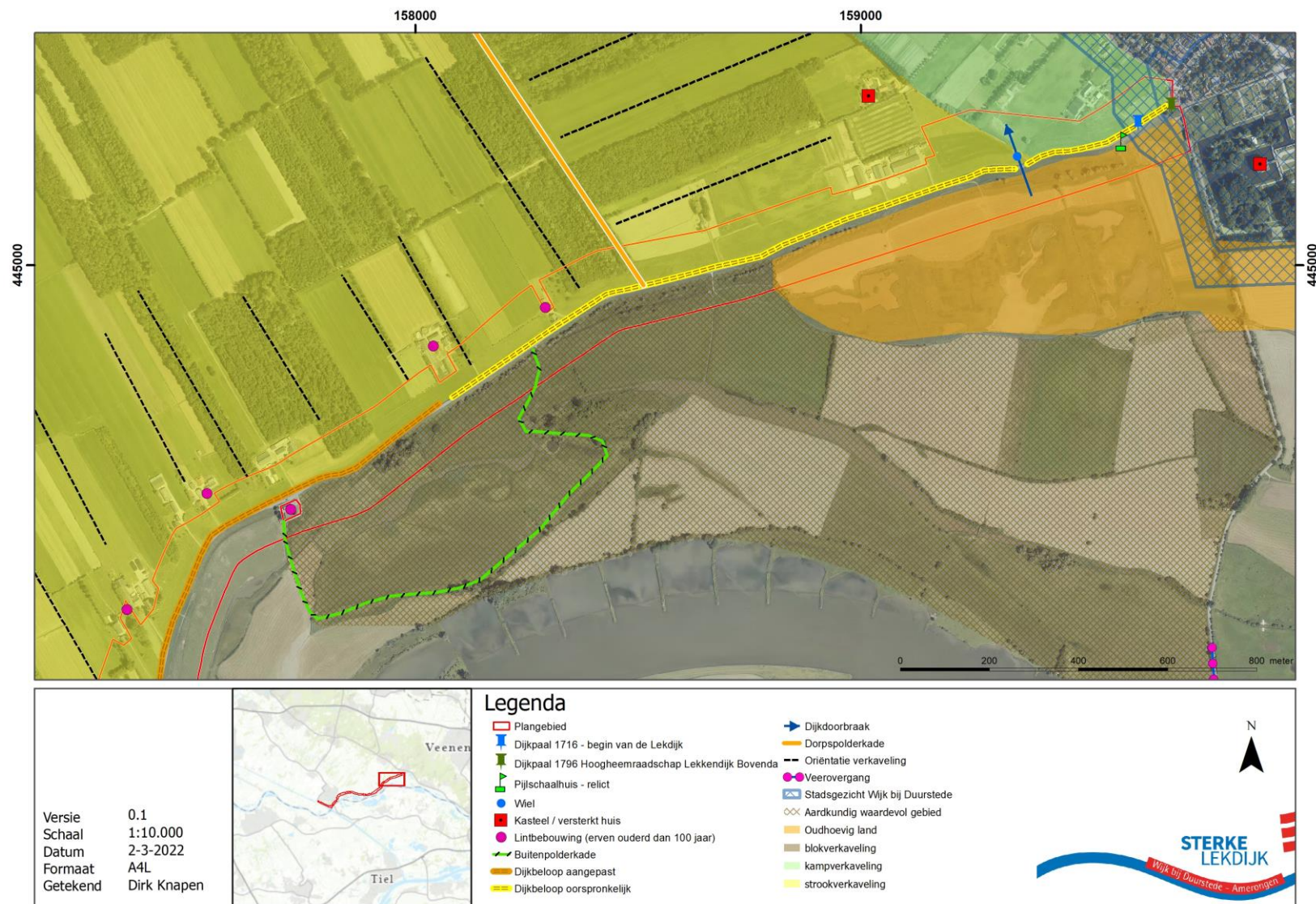
Figuur 17 Cultuurhistorische inventarisatiekaart West1.



Figuur 18 Cultuurhistorische inventarisatiekaart West2.



Figuur 19 Cultuurhistorische inventarisatiekaart Oost1.



Figuur 20 Cultuurhistorische inventarisatiekaart Oost2.

Bijlage 2 Inventarisatie monumenten